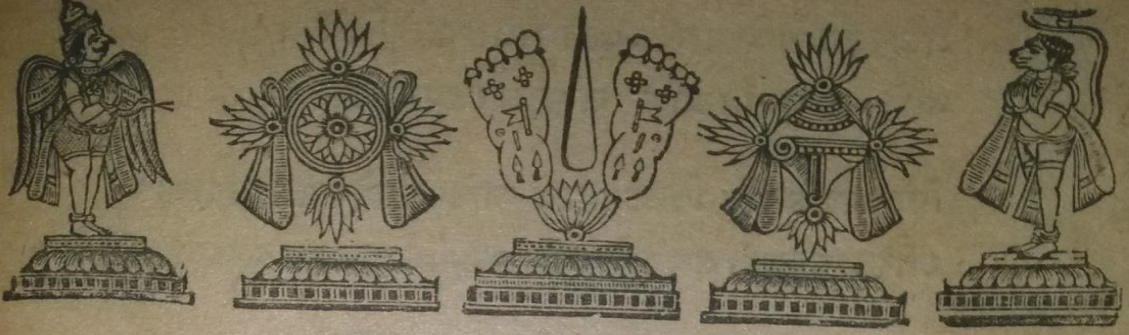

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीमतेरामानुजायनमः ॥

॥ ओ३ श्रीवृषभाद्रिपतये नमः ॥

श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्यनाम

॥ प्रसिद्धमिदमितिहासंस्थलपुराणम् ॥

॥ अथ स्तोत्राणि ॥

श्रीशैलेशदयापात्रं धीभक्त्यादिगुणार्णवम् ।
यतीन्द्रप्रवणंवन्दे रम्यजामातरं मुनिं ॥

लक्ष्मीनाथसमारम्भां नाथयामुनमध्यमाम् ।
अस्मदाचार्यपर्यन्तां वन्दे गुरुपरम्पराम् ॥

यो नित्यमच्युतपदाम्बुजयुग्मरुक्म-
व्यामोहतस्तदितराणि तृणायमेने ।
अस्मद्गुरोर्भगवतोऽस्य दयैकसिन्धोः
रामानुजस्य चरणौ शरणं प्रपद्ये ॥

भक्तप्रतापाश्रितपारिजातम्
मालाधरं यामुनपादभक्तम् ।
श्रीभाष्यकाराय हितोपदेशम्
श्रीज्ञानपूर्वं शिरसा नमामि ॥

2

अखण्डप्रतिसिद्धान्तव्याप्तमार्ताण्डरोचिषे ।
नमो यामुनमिश्राय सौम्यराजप्ररोधसे ॥

पितामहस्यापि पितामहाय प्राचेतसादेशफलप्रदाय ।
श्रीभाष्यकारोत्तमदेशिकाय श्रीशैलपुण्याय नमोनमस्तात् ॥

नारायणायभक्तानां निर्वाण फलदायिने ।
वेदवेद्यस्वरूपाय सुन्दराय नमोनमः ॥

वन्दे सुन्दरराजानमिन्दिराभूमिनायकम् ।
बृन्दारकगणैर्वन्द्यं चिन्तिताभीष्टदायकम् ॥

सोमश्छन्दविमानस्थम्मध्ये तुरगवाहनम् ।
मण्डूकवरदं देवं सुन्दरं प्रणतोस्म्यहम् ॥

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीमतेरामानुजायनमः ॥

अथ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये क्षेत्रवैभवे

॥ प्रथमोऽध्यायः ॥

कृषयः—

मुनयो नैमिषारण्ये प्रातर्दत्तहुताशनाः ।
ब्रह्मासनेसमासीनं व्यासशिष्यं मथाऽब्रुवन् ॥

१

सूतमामन्त्र्यतत्त्वज्ञं पुराणार्थविशारदम् ।
ऊचुर्महर्षयस्तत्र भगवद्भक्तिं चोदिताः ॥

२

सङ्गतास्समवेतास्ते श्रोतुकामाः कथां विभोः ।
त्वत्तोऽस्माभिः पुराणानि श्रुतानि सुमहामते ॥

३

पर्वताश्च समुद्राश्च द्वीपाः सप्तपदाश्रयाः ।
अतिपुण्यानि तीर्थानि महान्ति नगराणि च ॥

४

धर्माः विशेषधर्माश्च बहवो दुष्करास्तथा ।
ब्रह्म क्षत्रिय विद्वद्ब्राह्मणैः तत्तत्क्रियास्तथा ॥

५

गोप्याऽगोप्यतमाश्चान्ये सुकरा दुष्करास्तथा ।
भोगमोक्षप्रदा धर्माः प्रतिलोमानुलोमिनः ॥

६

अन्यान्यपि च धर्माणि विधीनां फलदाः प्रभोः ।
सात्विकेषु पुराणेषु श्रेष्ठेषु परिनिष्ठिताः ॥

७

4

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

प्रोच्यमानेतु वाराहे शेषोऽपि वदतात्वया ।
पाण्ड्यस्य भूपतेर्देशे सोस्त्यसौहिविभात्यहो ॥

८

वृषभाद्रिः प्रसक्तोऽभूत्क्षेत्रं तत्कुलनो वद ।
सर्वान्वेत्सि पुराणार्थानितिहासाम्भ्य सुतज ॥

९

वृषभाद्रेश्च माहात्म्यं श्रोतुं कौतूहलं हि नः ।
वर्तते सांप्रतं सुत यथावदनुवर्णय ॥

१०

त्वत्कृपासारसेकेन तापं शमय नः प्रभो ।
त्वन्मुखाभोजनिष्ठयूत कथामृतभुजस्तथा ॥

११

न तृप्यन्ति मनांस्यस्मिन्कथापीयूषसागरे ।
अवगाहितानान्नोगाढं वद सर्वं विचक्षण ॥

१२

क्षेत्राणामुत्तमं ब्रूहि भोगमोक्ष प्रदायकम् ।
देवानां च मनुष्याणां साधारण शुभास्पदम् ॥

१३

इति पृष्टः शौनकाद्यैर्मुनिभिर्भगवत्परैः ।
सुतः प्रणम्यदेवेशं ऋषींश्च पुनरब्रवीत् ॥

१४

सारितो भगवानद्य भवद्भिलोकमङ्गलैः ।
इत्युक्त्वा स्वगुरुं व्यासं नारायणकलात्मकम् ॥

१५

ऋषीणां प्रवरं नत्वा प्रवक्तुमुपचक्रमे ।

१६

श्रीसूतः—

शृणुध्वं सावधानेन ऋषयः शौनकादयः ।
वृषाद्रेर्वैभवं वक्ष्ये यथामति यथाश्रुतम् ॥

१७

तस्य प्रभावमतुलं वक्तुं वर्षशतैरपि ।
सूरिभिस्सनकाद्यैश्च न शक्यं मादृशैः किमु ॥

१८

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥	5
इत्युक्त्वाऽथ मुनीन्सर्वान्स्मृत्वा तु वृषभाचलम् । तत्रस्थं सुन्दरं नत्वा सद्गुणाम्बुधिमगधीः ॥	१९
पुनः पुनर्महर्षिभिश्चोद्यमानो महात्मभिः । तान्समीक्ष्य सदोमध्ये ब्रह्मासनगतोऽब्रवीत् ॥	२०
अहं धन्यतमो विप्रः प्रतिलोमकुलेष्वपि । महत्तमानां कृपया दौष्कुल्यमपयाति मे ॥	२१
दत्वा ब्रह्मासनं मेऽद्य यत्पृच्छत कथामिमाम् । प्रसादाद्भवतां वक्ष्ये क्षमध्वं मुनिसत्तमाः ॥	२२
मलयाद्रेस्तूत्तरतो योजनानान्दशान्तरे । सहजाया दक्षिणतो नद्याषड्योजनान्तरे ॥	२३
वराहपर्वतात्पूर्वं तावद्योजनसंमिते । पूर्वाम्बुधेश्च पश्चात्तु योजनानान्तु सप्तके ॥	२४
वृषभाद्रिरिति ख्यातो भूमेस्तनइवोच्छ्रितः । पर्वताः पशवश्चासन्पुराऽसौ पर्वतोवृषः ॥	२५
वृषेतिपूर्वजाश्चाहुस्तस्मा दृषइतिस्मृतः । श्रैष्ठ्यात्तु पर्वतानां च वृषभाद्रिरिति प्रथाम् ॥	२६
वृषेति धर्मरूपेण पुरस्तपसि तिष्ठति । तन्नाम्ना वृषभाद्रीति प्रार्थयामास धर्मराट् ॥	२७
औन्नत्यादपि सर्वस्माद्विधो श्रद्धमणादपि । पर्वतानां ककुब्धीति वदन्ति च पुराविदुः ॥	२८
अप्रघृष्यन्त्वयोगाच्च सिद्धाद्रिरिति विश्रुतः । केशवस्यच सान्निध्या त्केशवाद्रिरिति स्मृतः ॥	२९

6

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

- अनेकशतसाहस्रैः श्रियोद्यानैः श्रितोद्यसौ ।
तस्मादुद्यानशैलेति मुनयः प्राहु रञ्जसा ॥ ३०
- यन्मूर्ध्नि भगवत्पादमणिमञ्जीरनिस्सृता ।
सरित्प्रवर्तते पुण्या सर्वजन्माघनाशिनी ॥ ३१
- इष्टसिद्धिरिति ख्याता भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ।
भगवत्पादकमलान्निरन्तरसुवाहिनी ॥ ३२
- बभौ हरजटाभ्रष्टा जन्हूच्छिष्टविवर्जिता ।
विरजेवापरा भूमौ भवपांसुमलापहा ॥ ३३
- यत्र पुण्यश्रुतिर्नाम तीर्थं पुण्यविवर्धनम् ।
भवहारी नदी यत्र सर्वेषां भवहारिणी ॥ ३४
- पापनाशश्च यत्रास्ते सवनाद्रिरिति श्रुतः ।
अमुं वृषाद्रिमुनयः नत्वा द्विजगणापुतं ॥ ३५
- शिखरैर्ध्यानमभितः शङ्खशुक्तिमिव स्थितम् ।
असौ वृषाद्रि मुनिभिः नानाद्विजगणैर्वृतः ॥ ३६
- शिखरैर्धातुमद्भिश्च खमुद्भिद्यद्वस्थितः ।
महारजतसंकाशाः केचिद्रजतसन्निभाः ॥ ३७
- मांजिष्ठाः पीतवर्णाश्च केचिन्मणिवरास्तथा ।
केचिन्मरकताभाश्च प्रत्यग्रम्मर्कतेजसः ॥ ३८
- केचिच्च केतकाभाश्च केचित्ज्योत्स्नासमाः प्रभाः ।
वृषभाद्रेश्च शिखरा नानाधातुभिरावृताः ॥ ३९
- भूषितो भूपतिरिव किरीटे राकवर्चसा ।
नानामृगगणैर्युक्ता स्तरवो गुणसंयुताः ॥ ४०

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

7

हृष्टै रदुष्टै बलिभि रन्योन्यन्नाभिहिंसकैः ।	
गजैः सिद्धैश्च महिषै रुतमैश्च शिखण्डिभिः ॥	४१
परितो गर्जितैश्चापि हरिणैः शोभते तथा ।	
जम्बवाग्रपनसैर्लोध्रैः प्रियालैर्वकुलैर्धवैः ॥	४२
तिमिशै स्तिन्दुकै वृक्षैरङ्गोलै र्भव्यकदिभिः ।	
चम्पकारिष्टचरिणैः र्मधुकैस्तिलकै स्तथा ॥	४३
वदर्यामलकै नीपै वैष्टयिन्नेव बीजकैः ।	
पुष्पवद्भिः फलोन्नदै र्मोहयद्भि र्मनोहरैः ॥	४४
एवमादिभि रन्यैश्च श्रियं पुण्यत्ययं गिरिः ।	
शैलप्रस्थेषु रम्येषु काममार्गेण पीडिताः ॥	४५
किन्नरा द्वन्द्वशोभूय रममाणा मनस्विनः ।	
शाखावसक्तपट्टाश्च दुकूलवनराजयः ॥	४६
विद्याधराणामाक्रीडा देशाश्चापि मनोहराः ।	
जलप्रपातनिर्भदै र्निष्यन्दैश्च क्वचित्क्वचित् ॥	४७
स्रवद्भि र्भात्यसौ शैलो मुक्ताजालैरिव द्विपः ।	
गुहासभीरणो गन्धै र्नानापुष्पफलोद्भवैः ॥	४८
पूरयत्यनिशं घ्राणप्रीणनैः कन्नहर्षयेत् ।	
अनेकशतसाहस्रै रुद्यानै रुपलक्षितः ॥	४९
अनेकशतसाहस्रै र्निर्झरै रुपलक्षितः ।	
वृत्तश्चोत्पलवापीभिः कल्हारैः कमलैरपि ॥	५०
शिलाश्च वृषशैलस्थाः विशालाः शतशोज्ज्वलाः ।	
पुण्याश्च पुण्यरागाश्च पद्मरागाः सहस्रशः ॥	५१

8

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

गारुत्मतशिलाकाश्चैन्द्रनीलोत्पलास्तथा ।
 चन्द्रकान्तमयाः केचित्सूर्यकान्तमया स्तथा ॥ ५२
 निशा भान्ति वृषाद्रेष्व हुताशनशिखाइव ।
 ओषध्यो निशि भासन्ते स्वप्नभाभि रितस्ततः ॥ ५३
 चन्दनागरुमांजिष्ठाः पुष्पिता वनराजिषु ।
 केचि दृहनिभादेशाः केचिदुद्यानमण्डिताः ॥ ५४
 केचिदेकशिला भान्ति केचि त्पर्यन्तपर्वताः ।
 कामिनां संस्तराश्चात्र पुष्पसञ्चयसञ्चिताः ॥ ५५
 कमलोत्पलकल्हारकुसुमै र्मण्डिता भृशम् ।
 वस्त्रोकसारा मलका मतीत्य बहुसंपदा ॥ ५६
 सर्वतोऽसौ विभाति स्म बहुरत्नधनैरपि ।
 विचित्रपुलिनै रम्या हंससारससेविता ॥ ५७
 कुसुमै रूपसम्पन्नै स्तरुभिश्चोपशोभिता ।
 मञ्जीरतटिनी दिव्या सिद्धगन्धर्वसेविता ॥ ५८
 नानाविधैश्च तरुभिः फलपुष्पोपशोभितैः ।
 राजन्ती धनदस्येव नलिनीभि र्समन्ततः ॥ ५९
 गजयूथनिपानेन कलुषांभांसि विव्रति ।
 तीर्थानि रमणीयानि स्नातव्यानि च सर्वशः ॥ ६०
 सन्ति तत्रैव मुनयो जटाजिनधरा स्तदा ।
 काले कालेऽवगाहन्ते नदीं मञ्जीरसंभवाम् ॥ ६१
 क्वचित्पुलिनदेशस्थान्वृक्षान्सेवयती मुदैः ।
 क्वचिन्मणिवराभासा क्वचिन्मुक्तामणिच्छविः ॥ ६२

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

9

कुत्रचि त्सिद्धसंकीर्णा मुनिभि श्चारुसेविता । कचित्सिद्धगणाकीर्णा मञ्जीरतटिनी शुभा ॥	६३
कचिन्मन्दारपुष्पैश्च चन्दनैश्चंपकै स्तथा । कचित्कुरवकाऽशोकपाटलै र्वकुलैरपि ॥	६४
वासिता सा प्रवहति रम्याऽऽवर्तमनोहरा । सुन्दरा संपदाम्भोजमधु पीत्वा मदोत्कटा ॥	६५
पति माह्वयती चैव प्रसारितकरा यथा । कचिन्मन्दालसा याति मदमत्तेभभामिनी ॥	६६
कचिच्च कूजती साहि कचित्पाण्डरफेनिला । कचित्तरङ्गहस्तैश्च प्रसारितभुजालवा ॥	६७
कचिच्च क्षिप्तशैवाला प्रसारितकचामुखा । कचिद्विशदधीरैश्च विस्मिता इव लक्षिता ॥	६८
अपसाराऽविभ्रतेव भीषणा सा कचि द्रुमौ । कचिच्च कूजती साहि गर्विता इव कामिनी ॥	६९
सा सिद्धैश्च गजेन्द्रैश्च तिर्यग्भि मन्दशैरपि । कचिस्खलति पाषाणैः कचिच्छलति संभ्रमम् ॥	७०
कचिन्मन्दानिलो वाति मदोन्मत्तेव कामिनी । कचि त्रीलाकृति स्साहि कचि त्पाण्डरफेनिला ॥	७१
सा नदी सिद्धगन्धर्वै र्भजद्भि र्मनुजैरपि । अप्सरोभिस्समं देवैरवगाहनतत्परैः ॥	७२
अत्यन्तनिविडा साहि देवतै र्मनुजै रपि । स्नानकाले तु यस्यां वै मनुजै रमरै रपि ॥	७३

10

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥

विस्मृतैः स्वस्ववदनं व्यत्ययित्वा दधु मुहुः ।

ऋषयोऽपि विमुह्यन्ति स्वस्ववल्कलवाससी ॥

७४

जलपात्रमजानन्तोप्यन्योन्यं जातसंभ्रमात् ।

देव्याश्च नरनार्यश्च परस्परविभूषणैः ॥

७५

विवादस्सु महानासी त्परस्परजयैषिणोः ।

विग्रह स्सुमहान्जातः परस्परजयैषिणाम् ॥

७६

रूपयौवनसंपत्त्या वस्त्रेणाऽभरणेन च ।

भेदं न विविदु स्तत्र जना स्तत्र समागताः ॥

७७

विस्मिताश्चाऽभवन्सर्वे देवा वैमानिकास्तदा ।

एतस्मि न्पर्वते पूर्वं भगवान्भक्तवत्सलः ॥

७८

स्वीयया कृपया नित्यं सान्निध्यमकरो त्सदा ।

एनं यस्सर्वदा पश्ये त्सर्वत्र विजयी भवेत् ॥

७९

इति श्रीवाराहपुराणे क्षेत्रमहाभागे
वृषभगिरिमाहात्म्यन्नामेतिहासे स्थलपुराणे

प्रथमोऽध्यायः

समाप्तः ।

इति शम् ।

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीसुन्दरराजगुरवे नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये धर्मदेवस्य मनोभीष्टप्रदे

॥ द्वितीयोऽध्यायः ॥

आलिङ्गितो जलधिकन्यकया सलीलं
लग्नः प्रियङ्गुलतयेव तरुस्तमालः ।
देहावसानसमये हृदये मदीये
देवश्चकास्तु भगवानरविन्दनाभः ॥

ऋषयः—

किमर्थमवतीर्णोसौ वैकुण्ठाद्वृषभाचले ।
केनार्चितः पुरा सूत कस्मिन्काले विशेषतः ॥ १
वद सर्वं विशेषेण शृणुता नो विभोः कथाम् ।
महर्षिभिश्शौनकाद्यै रभिप्रष्टो महामतिः ॥ २
अब्रवीत्प्रेमसंहृष्टस्तनूरुहतनु स्तदा ।
व्यासप्रसादाद्वक्ष्यामि वृषाद्रीशस्य वैभवम् ॥ ३
समाहिता भवन्तोऽत्र शृणुध्वं मुनयोऽनघाः ।
कारणादपि वै कृच्छ्रात्क्षीराम्बुधिमुपागमत् ॥ ४

व्यासः—

तत्रैव शेषपर्यङ्के जगद्रक्षणतत्परः ।
शयित्वा देवकार्यार्थो देवतैरपि पूजितः ॥ ५
तेषामपेक्षितां द्राक्ताञ्जाग्रन्निद्रामुपाश्रितः ।
सद्य एवाग्रतश्शैलं लोकानां हितकाम्यया ॥ ६

1 वै कृच्छ्रात्.

अस्तीहासिन्हरिः शीघ्रं स्वस्थानं प्रतिपद्यते ।	
पालनायास्य जगतो यज्ञत्राणाय वै द्विजान् ॥	७
दैत्यानान्निधनार्थाय सतां संरक्षणाय च ।	
क्षीराब्धिशनं हित्वा वृषाचल मुपागतः ॥	८
तत्र गन्तुमशक्तानां विपदां विनिवर्तने ।	
संपदाश्च समाहारे भक्तानामनुकम्पया ॥	९
निवसन्सर्वकालं हि स्वयं व्यक्तो विराजते ।	
आदौ कृतयुगे धात्रा पूजितः परमेष्ठिना ॥	१०
महावटतरोः पूर्वं मञ्जीरतटिनीतटे ।	
देवैरुपाग्रतस्सर्वैर् वासवाद्यैर्महर्षिभिः ॥	११
पूजितस्सुन्दरो राजा प्रख्यः पुरुषविद्यया ।	
कदाचिद्वृषनामात्वयन्देवो महीमिमाम् ॥	१२
चचार स्वेच्छया विप्रः पुण्यान्यायतनानि च ।	
सरितश्च समुद्राश्च पर्वतानि सरांसि च ॥	१३
तीर्थानि रमणीयानि स्नातव्यानि महात्मभिः ।	
क्षेत्राणामुत्तमं क्षेत्रम् ज्ञात्वा शीघ्रफलप्रदम् ॥	१४
वृषाद्रिमगमच्छीघ्रं श्रीवैकुण्ठमिवापरम् ।	
प्रसन्नमभवच्चित्त मागमेनास्य वैभवात् ॥	१५
तपः कर्तुं मनश्चक्रे प्रसन्नात्मा दृढव्रतः ।	
वर्षाण्यष्टसहस्राणि देवानां संख्ययाऽत्र च ॥	१६
तपश्चकार सुमहत्तत्र पश्चाग्निमध्यगः ॥	१७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

13

मञ्जीरतटिनीतीरे माधवीमण्टपात्पुरः ।	
मन्दारकुसुमस्यन्दमधुसेवितभूतले ॥	१८
वसन्तं सुन्दरेशाख्यं लावण्याम्बुनिधिन्तथा ।	
नन्दने राजराजानमुद्यानवनभूषितम् ॥	१९
राजाधिराजं सर्वेषां दृष्टो धर्मदेवता ।	
गरुडोपरिचासीनं देवदेवैरभिष्टुतम् ॥	२०
प्रणम्य सुन्दरेशाख्यं स्तोत्रयामास धर्मराट् ।	
नमोऽस्तु दशकृत्वस्ते शतकृत्वो नमोऽस्तुते ॥	२१
नमस्सहस्रकृत्वस्ते नमो परिमितश्च ते ।	
वृषभाद्रिनिवासाय भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥	२२
इति स्तुत्वा धर्मराजो देवानाञ्च शिखामणिम् ।	
पुलकाङ्कितसर्वाङ्गो हर्षपर्याकुलेक्षणः ॥	२३
उत्थायोत्थाय सहसा परिक्रम्य पुनःपुनः ।	
उवाच वचनं वाग्मी सुन्दरस्य च सन्निधौ ॥	२४
ममाद्याऽमङ्गलं नष्टं जन्म मे सफलं प्रभो ।	
इत्युक्तवन्तं देवेशः प्रीतो वृषमुवाच ह ॥	२५
वरं वरय भद्रन्ते प्रीतोऽस्मि तव सुव्रत ।	
सोऽब्रवीद्वृषभाद्रीशं चारुबाहु मनन्यधीः ॥	२६
कृपया ऽश्वत्थमूलस्थः कृपया त्वं सनातनः ।	
गृण्हीष्वऽचरितां पूजां मया तु करुणानिधे ॥	२७
इति तस्य वचः श्रुत्वा पुनस्तां धर्मदेवताम् ।	
जगाद परमप्रीतस्तीरेऽस्मिन्धाम मे कुरु ॥	२८

कृत्वा मम प्रियं धाम मामर्चय भवानिह ।

इत्युक्त्वा तं वृषाद्रीशस्तत्रैवान्तरधीयत ॥

२९

धर्मोपि तत्र निवसन्पुनश्च तप आस्थितः ।

दिनान्ते सङ्गते सूर्ये चन्द्रमा उदियाय सः ॥

३०

पुष्कलो वनशैलाग्रे आरुरोह निशामुखे ।

तं दृष्ट्वा परमप्रीता स्तापनिर्वापणक्षमं ॥

३१

तं दृष्ट्वा मुदितास्सर्वे वृक्षाश्च वनराजयः ।

तदौषधीनामधिप स्तासां तापहरैः करैः ॥

३२

दिवाकरकरैः स्तप्तान्वृक्षानाप्याययन्मुदा ।

प्रोषितो दीर्घकालन्तु पिता पुत्रान्यथाकरैः ॥

३३

अमृतान्प्रियवाग्भिश्च लालयन्नपि चाऽययौ ।

प्रसन्नवदन स्निग्धो प्रियः प्रियतमामिव ॥

३४

आह्लादयश्च स्वरुचा पीयूषरसवत्तया ।

धूसराणि च मुख्यानि नीलौषधिवनस्पतीन् ॥

३५

यस्योन्नतनगाग्रैश्च तडितश्चन्द्रमा भृशम् ।

मधुधाराप्रवाहेण सेचयन्तं वनाचलम् ॥

३६

यत्र पुवङ्गमाश्वापि मधुपानैर्मदोद्धताः ।

उत्प्लुत्योत्प्लुत्य हस्तेन प्रगृह्य शशिनस्सुधाम् ॥

३७

शिशुभ्यश्च ददुस्सर्वे स्वबन्धुभ्यो विशेषतः ।

धर्मश्चन्द्रमभिप्रेक्ष्य सर्वस्यानन्ददायिनम् ॥

३८

तन्मण्डलसमाकारं विमानं कर्तुमुद्यतः ।

राज्ञो लावण्यधाम्नोऽथ वासार्थं पुण्यदेवता ॥

३९

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

15

तथैव विश्वकर्माणं सस्मार वृषभाचले ।
मञ्जीरतटिनीतीरे मन्दारवनशोभिते ॥

४०

पूर्वेणाऽश्वत्थवृक्षस्य स्थित्वा वै धर्मदेवता ।
आगतं विश्वकर्माणं प्रणम्य पुरतः स्थितम् ॥

४१

अब्रवीद्धर्मराट् तस्मिन्पुण्ये पर्वतमूर्धनि ।
विमानं सोमसदृशं कारयत्वमिहाद्यभो ॥

४२

सर्वलक्षणसंपन्नं चतुर्व्यूहसमन्वितम् ।
व्याघ्रादिमुनिभिर्जुष्टं भृग्वादिमुनिभिस्तथा ॥

४३

दिक्पालैर्वसुभिश्चैव ब्रह्माद्यैरप्यधिष्ठितम् ।
सनकादिमुनीन्द्राद्यैर्नारदाद्यैश्च सेवितम् ॥

४४

कश्यपोत्तिष्ठ भृग्वाद्या मारीचाद्या महर्षयः ।
तान्त्रिकाश्चापि वर्तन्ते मार्कण्डेयपुरोगमाः ॥

४५

विचित्रगणनाथाश्च विमाने सूर्यसन्निभे ।
शक्तिं चैव चतुर्दिक्षुः भूतभेतालकास्तथा ॥

४६

वीरश्रियमथैशान्यां सन्निवेश्य यथाक्रमम् ।
समस्तजगदाधारन्निर्माय स्वयमेव हि ॥

४७

कृत्वा तत्पुरतो न्यस्य रक्षार्थं मन्दिरस्य च ।
तथा श्रियं तथा कार्यं निर्माय स यथाविधिम् ॥

४८

विस्मयं परमं प्राप्तः स्वहस्तस्य च कौशले ।
अपूर्वमिदमाश्चर्यं सर्वं चक्रे विलोक्यताम् ॥

४९

1 नोऽभूतं नोभविष्यति.

विस्मयं परमं प्राप्तः स्वयमेव सविश्वकृत् । निर्मितं देवदेवस्य विमानस्य च लक्षणम् ॥	५०
पावनं यत्तु कर्तव्यमाज्ञापय मम प्रभो । इत्युक्त्वा विश्वकृद्धर्मं तूष्णीमास तदन्तिके ॥	५१
विमानं निर्मितं दृष्ट्वा विश्वकर्माणमब्रवीत् । धर्मः—तुष्टोऽस्मि तव हस्तस्य कौशलं दृष्टमद्य मे ॥	५२
तवाऽभीष्टं वद क्षिप्रं दास्ये विश्वकृदीश्वर । इत्युक्तो धर्मराजेन विश्वकृत्तमुवाच ह ॥	५३
मत्कृतेऽस्मिन्विमानेऽत्र वृषाचलपतिः प्रभुः । वसत्विह सदाकालं तन्मे फलमनुत्तमम् ॥	५४
यावत्तिष्ठति भूस्तावद्यावच्चन्द्रदिवाकरौ । यावत्तु ब्रह्मणः कल्पं तावन्मत्कृतमित्यसौ ॥	५५
विमानं विश्रुतं लोके मत्कृतं च वदिष्यति । तदेव परमो लाभः नान्यत्किञ्चिन्न मे स्पृहा ॥	५६
इत्युक्त्वा विश्वकर्मापि प्रययौ स यथा गतः । विमानस्य समीपे तु धर्मस्त्वष्टाक्षरं जपन् ॥	५७
विमाने देवदेवस्य सान्निध्यं प्रार्थयन् स्थितः । तस्मिन्काले तु भगवान्लावण्यम्बुनिधिः पुमान् ॥	५८
धर्मस्यानुग्रहं कर्तुं चारुबाहुर्महामनाः । आविरासीद्विमानान्तो श्रिया भूम्या च संयुतः ॥	५९
तदा देवास्सगन्धर्वा स्तिसद्वचारणगुह्यकाः । तुष्टुवुर्देवदेवेशं नृत्याश्वाप्यसरोगणाः ॥	६०

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥	17
दिव्यदुन्दुभयो नेदुः ऋषयश्चास्तुवमस्तदा ।	
धर्मः कोलाहलं दृष्ट्वा रोमहर्षण मद्भुतम् ॥	६१
सोमच्छन्दविमानस्थं सुन्दरं ददृशे ततः ।	
स्फाटिकैः रक्तसङ्घातै रुदपेत्यान्तरस्थितम् ॥	६२
इन्द्रनीलमिवाऽभाति वनशैलपतिर्हरिः ।	
मणिमञ्जुलमाञ्जिष्ठभूषणायतविग्रहः ॥	६३
चारुबाहुरुदाराङ्गकमनीयकविग्रहः ।	
दृष्ट्वा तमद्भुतं राजं पीतकौशेयवाससम् ॥	६४
श्रीवत्सेन श्रिया सार्धं विकासितभुजान्तरम् ।	
स्फाटिकैः स्फुरितं रूपं तरङ्गितविलोचनम् ॥	६५
दोर्दण्डदण्डमध्यस्थतारहारलताद्युतिम् ।	
उद्योगचक्रविलसद्दामेतरकराम्बुजम् ॥	६६
दक्षिणावर्तविलसच्छङ्खबाहुवरोज्वलम् ।	
कौस्तुभाख्यमहारत्नभूषणायतकन्धरम् ॥	६७
पद्मचन्द्रामृतरसं प्रवृद्धमुखमण्डलम् ।	
जपाकुसुमबिम्बाभविद्रुमाधरपल्लवम् ॥	६८
नितान्तदीर्घललितशफरद्वन्द्वलोचनम् ।	
नयनाम्बुधिमध्यस्थसेतुभूतसुनासिकम् ॥	६९
पुण्डरीकपरिस्फीतमधुपाहितपुण्ड्रकम् ।	
मनोभवं महेष्वासं नमितभ्रूयुगाञ्चितम् ॥	७०
अर्धेन्दुललितोदारफालस्थलमनोहरम् ।	
बालार्कशतसाहस्रकिरीटेन विराजितम् ॥	७१

18

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

- आपादमौलिपर्यन्तमभिजाताङ्गसंपदम् ।
दृष्ट्वा प्रणम्य चोत्थाय स्तोत्रयामास धर्मराट् ॥ ७२
- विष्णोर्नुकेति मन्त्रेण पुंसुक्तेन ततः पराम् ।
स्मृत्वा तमर्चयामास वृषभाद्रिनिवासिनम् ॥ ७३
- सोऽपि प्रीतमनाः श्रुत्वा तमुवाच वृषाधिपः ।
अहमत्रैव वत्स्यामि त्वत्प्रियार्थं मिहाचले ॥ ७४
- शुद्धे नूपुरनद्यास्तु श्रीवृक्षधरणीतले ।
विमाने विश्वकर्मायै कल्पान्तं निवसाम्यहम् ॥ ७५
- मदाराधनकर्माणि कृत्वा चैवोत्सवानि च ।
रमस्वात्त मया सार्धं कल्पान्ते मामवाप्स्यसि ॥ ७६
- इति तस्य वचः श्रुत्वा वव्रे वरमनुत्तमम् ।
देवानां सुलभो यत्स्यान्मनुष्याणां तथा भव ॥ ७७
- मनुजैरपि सर्वैश्च पूजितस्त्वं वरप्रद ।
धर्मेण प्रार्थितो देवो रम्यबाहु रुवाच तम् ॥ ७८
- सर्वान्कामान्ददत्स्वामिन्सत्यं मद्रचनं कुरु ।
इति संप्रार्थितो देवो धर्मेण रमणीयकः ॥ ७९
- सोमवंशे तु मद्भक्तो भविष्यति महामते ।
मलयध्वजनामाऽसौ मां पूजयति नित्यशः ॥ ८०
- ततः प्रभृति सर्वेषामाराध्योऽहं भवामि ते ।
वरं दत्तं मया धर्मं किमिच्छसि ? ममाग्रतः ॥ ८१
- इत्युक्तवन्तं वनशैलनाथं
नत्वा पुनः प्राह स धर्मराजः ।

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

19

वृषः कदाऽभेदमपैति चायं

कदातु संज्ञान्तरमाश्रयेताम् ॥

८२

कृते पुगेऽसौ न्यग्रोधो त्रेतायां पिप्पलोऽभवत् ।

द्वापरे बिल्वनामापि पुत्रदीपः कलावभूत् ॥

८३

पुत्रदीपतरोर्मूले मन्दजास्त्वर्चयन्तु माम् ।

सद्यः प्रीतमनाः सोऽहं मत्पदं प्रददामि भो ॥

८४

इति श्रीवामनपुराणे दशमोऽध्याये क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे

वृषभगिरिमाहात्म्यज्ञानेतिहासे स्थलपुराणे

द्वितीयोऽध्यायः समाप्तिमगात् ।

इति शम् ।

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीपरमगुरवे नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये मञ्जीरतटिनीवैभवे

॥ तृतीयोऽध्यायः ॥

रामायमाणः श्रीराम स्सीतासीतामनोहरा ।

ममान्तः करणे नित्यं विहरेताञ्जगद्गुरु ॥

यन्मूर्ध्नि मणिमञ्जीरप्रभवा सरितां वरा ।

विरजैवाऽगता भूमौ तं वनाद्रिमुपासहे ॥

१

शौनकप्रमुखास्सर्वे मुनयश्शंसितव्रताः ।

सूतं प्रशास्य तत्त्वज्ञं पुराणानां महामतिम् ॥

२

व्यासशिष्यम्महोदारं सर्वात्मगुणसंपदम् ।

ऊचुस्तं परमप्रीताः भगवद्भक्तिशालिनः ॥

३

वृषाद्रेवैभवं सम्यक्श्रुतं सर्वमशेषतः ।

पुनस्तत्रैव वसतः सुन्दरस्य हरेरपि ॥

४

मञ्जीरप्रभवायाश्च वैभवेन कुतूहलम् ।

अतुलं विद्यतेऽस्माकं शृण्वताममितद्युते ॥

५

तव वागमृतासारैः श्रोत्राणि प्लावयस्व नः ।

त्वन्मुखाम्भोजनिष्यन्दिमधु श्रोत्रसुखावहम् ॥

६

सकृदास्वाद्यमुक्तिस्स्याद्भवाण्यनिमग्नधीः ।

व्यासमेघसुधासारप्लावितस्त्वं समन्ततः ॥

७

तव वागमृतैः पूर्णाः नद्यः शतसहस्रशः ।

प्रवर्तिताः प्रजानाश्च तापनिर्वापका मुहुः ॥

८

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥	21
संसाराग्निविदीप्तानां प्राणिनां जीवहेतवः । भगवत्प्राप्तिकामानां विशेषेण वचांसि ते ॥	९
जीविकानोभवन्त्यस्मिन्तस्मात्त्वं वद सुव्रत । कथं प्रादुरभूत्तत्वं नदीमञ्जीरसंभवा ॥	१०
सर्वकल्याणजननी जनानामुपकारिणी । कस्य मुक्तिप्रदा साहि कस्य प्रत्यक्षतां गता ॥	११
मुक्तिं कः प्राप्तवान्स्नात्वा तस्यान्तु धरणीतले । तत्सर्वं विस्तरेणैवाह्यस्माकं वद सांप्रतम् ॥	१२
सूतः श्रुत्वातु तत्सर्वं स्मृत्वा गुरुपदाम्बुजम् । प्रणमन् मनसा पूर्वं प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥	१३
प्रह्लादस्य सुतः कश्चिद्विरोचन इति श्रुतः । तस्य पुत्रो बलिरभूदसुरस्सुमहाबलः ॥	१४
वदान्यस्सत्यसन्धश्च प्रजानाममितद्युतिः । तपस्यास्थाय स पुनश्चिरं वरमवाप्तवान् ॥	१५
अवध्यत्वं सुरैस्सर्वैरायुधैरभि लब्धवान् । पुरा रणे सुराञ्जित्वा त्रैलोक्यं बुभुजे स्वयम् ॥	१६
इन्द्राद्याश्च सुरास्सर्वे दिशामीशाः पलायिताः । स्वाधिकाराद्विमुक्तास्ते तदा प्राणपरीप्सवः ॥	१७
गुहां प्रविश्य न्यवसन्दिवाभीता इवाद्रिषु । मेरौ बहुयुगं स्थित्वा सर्वे ते शरणार्थिनः ॥	१८
ब्रह्माणं प्रणिपत्याहुर्वयं विप्रकृताः परैः । त्वमेव सर्वभूतानां कर्ता पालयिता प्रभो ॥	१९

त्वया दत्तवरोदीर्णस्त्वसुरो बुभुजे श्रियम् ।	
देवानाञ्च मनुष्याणां गन्धर्वाणां सुरोत्तम ॥	२०
वयं हीनाः श्रिया सर्वे स्थानानि दद नः प्रभो ॥	२१
वयं त्वत्पादकमलादन्यत्किञ्चिन्न विद्महे ।	
इति देवैस्सुविज्ञप्तः प्रोवाच स पितामहः ॥	२२
मास्म भीर्वोविधास्यामि क्षेमसंपत्पदानि च ।	
अचिरेणैव कालेन प्राप्स्यथस्वाम्श्च पुत्रकान् ॥	२३
इति तान्स समाश्वास्य स्तूयति स्म सनातनम् ।	
नारायणं जगद्योनिमाद्यादिप्रभवाव्ययम् ॥	२४
सर्गस्थितिव्ययानाञ्च जगतः कारणं परम् ।	
स हि वात्सल्यतः श्रीमान्भगवान्भक्तवत्सलः ॥	२५
ततः प्रादुरभूतस्य पद्मयोनेर्महात्मनः ।	
तं प्रणम्य जगन्नाथं प्रणतक्लेशनाशनम् ॥	२६
सोऽब्रवीत्तं महातेजाः प्रजानां पतिरव्ययः ।	
इन्द्राद्यास्सकला देवाः स्थानभ्रष्टा इह प्रभो ॥	२७
वर्तन्ते सांप्रतं तेषामभीष्टं दातुमर्हसि ।	
इति तस्य वचः श्रुत्वा ब्रह्माणं हरिरब्रवीत् ॥	२८
ज्ञातं मया पुरैवैतत्तव यन्मनसि स्थितम् ।	
कश्यपस्यादितेर्गर्भे भवामीन्द्रानुजोऽहम् ॥	२९
ब्रह्मचारीवदुर्भूत्वा याचनाव्याजेन तच्छ्रियम् ।	
हरिष्ये पुनरिन्द्राय दास्ये पदमनुत्तमम् ॥	३०

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥	23
इति ब्रह्माणमाश्वस्य सर्वेषां प्रभुरीश्वरः ।	
इच्छाया काश्यपस्याथ मन आविशदव्ययः ॥	३१
अदितेर्गर्भमापन्न स्तरसा समजायत ।	
उपेन्द्र इति विख्यातो वामनीभूतदेहतः ॥	३२
तप आस्थाय मनसा स्वकार्यमनुचिन्तयन् ।	
कञ्चित्कालं वसन्भूमौ सिद्धानामाश्रमे विभुः ॥	३३
यज्ञवाटं बलेर्गत्वा पदानि त्रीणि वै प्रभो ।	
याचयामास धर्मज्ञ स्सदत्त इति चाऽब्रवीत् ॥	३४
धरा देया च राजेन्द्र शीघ्रं तपसि तिष्ठतः ।	
इति वाचा मोहयित्वा बलि बलवतां वरः ॥	३५
जग्राह पाणिना तोयं तदैव ववृषे पुनः ।	
महद्रूपं समास्थाय त्र्यैलोक्यद्विपदाक्रमात् ॥	३६
त्रिलोकीं स्ववशे कृत्वा पुनः प्राह महाबलिम् ।	
पदमेकं प्रदातव्यं त्वया धर्मविदां वर ॥	३७
सोऽब्रवीद्व्रीडयायुक्तो शिरस्याधत्स्व मे पदम् ।	
प्रीतः प्रहस्य बलिनं पाताले प्राक्षिपद्विभुः ॥	३८
तदाक्रमणकाले तु ब्रह्मणा क्षालितं पदम् ।	
तज्जलं दिवि भाति स पताकेव जयोच्छ्रिता ॥	३९
गङ्गा प्रवहती तत्र सिद्धगन्धर्वसेविता ।	
व्योम्नि हंसावलिरिव राजतेऽद्यापि सा पुनः ॥	४०
स्रोतोभि स्तिसृभिश्चापि दिवि भूम्यन्तरिक्षगा ।	
त्रिविक्रमपदाश्लिष्टमणिनूपुरपूरितम् ॥	४१

जलं तद्धूननादत्र गिरिमूर्ध्नि समापतत् । निर्झरीभूय शैलेऽस्मिन्निर्झरैरपि सेविता ॥	४२
रमणीयजला सा हि वज्रोपलसमप्रभा । क्वचित्पाण्डरवर्णाभा क्वचिन्नीलोपलोपमा ॥	४३
क्वचिन्मरकताभासा स्निग्धवैडूर्यसन्निभा । क्वचिन्मुक्ताफलाभा च मुक्तानां प्रभवा नदी ॥	४४
अतिस्निग्धातिविमला माधुर्यगुणशालिनी । सिद्धचारणगन्धर्वविद्याधरनिषेविता ॥	४५
अतुला विकला कोटिसम्भूता त्रिदशापगा । भूधरेऽस्मिन्सदोद्यानतरुमूलनिषेचनी ॥	४६
वर्धयन्ती पयोभिस्तैर्जननीव लतांमुहुः । चम्पकाशोकपुन्नागवकुलाम्रवनोत्कटा ॥	४७
ग्रूधिकाजातिकमलकल्हारवनशालिनी । प्रियेव सुन्दरेशस्य वनशैलनिवासिनः ॥	४८
कन्या पयोनिधेर्भव्या भर्तृपादाश्रया इव । कान्ता त्रिलोकपादाब्जसंवाहितकराम्बुजा ॥	४९
दृश्यते यत्र मुनिभिर्मुक्तादामविभूषिता । सा नदीचेष्टसिद्धीति सिद्धिकामैर्निषेविता ॥	५०
देवासुरमनुष्यैश्च मुनिभिश्चापि सात्विकैः । सेविता सिद्धिकामैश्च सा नदी शुशुभेतराम् ॥	५१
मरीचिमिश्रा मुनयो यस्यामाप्लुत्यनिर्मलाः । प्रयान्ति विष्णुसायुज्यं धर्मोऽपि तदनन्तरम् ॥	५२

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥	25
प्राप्तवान्विष्णुसालोक्यं सामीप्यं चतुराननः ।	
सुतपा नाम सारूप्यं मञ्जीराम्बावगाहनात् ॥	५३
वृषाद्रिनिलयस्यास्य सुन्दरस्यानुसेवया ।	
मुनयः-समाचक्ष्व स को योगी मुक्तिमाप इति श्रुतम् ॥	५४
इत्युक्तो मुनिभिस्सूत आचक्ष्वे विचक्षणः ।	
सुतपा नाम कश्चित्स भरद्वाजकुलोद्भवः ॥	५५
मोक्षकामस्तपस्तेपे पर्वतेऽस्मिन्वृषाह्वये ।	
मञ्जीरतटिनीमध्ये ह्यधमर्षणतत्परः ॥	५६
कदाचिदवगाह्यासौ सूक्तानि च जपन्जले ।	
निमग्नोऽभूत्तदा सर्वे दुर्वासप्रमुखास्ततः ॥	५७
आगता मुनयोऽत्रैव दीर्घकालमसौ मुनिः ।	
निमग्नोऽस्नाननाट्य मोक्षकामी भवन्स्वयम् ॥	५८
इति मत्वाऽशपन्सर्वे दुर्वासप्रमुखास्तदा ।	
मण्डूको भव दुर्बुद्धे नोऽनवेक्ष्य तटे स्थितान् ॥	५९
अवमत्याऽम्बुसंवासात्तीर्थभूतानिमान्पुनः ।	
अर्घ्यपाद्याद्यर्हणीयानवमत्य चिरं स्थितः ॥	६०
द्विजः-अवसानं प्रतीक्ष्याऽथ सूक्तस्येव विधानतः ।	
विलम्बितं क्षणं तत्र क्षमध्वम्मुनयो मम ॥	६१
इत्युक्त्वा तान्प्रणम्याथ मुनिर्निर्मलचेतसः ।	
तेऽब्रुवन्यातनन्तत्र सुन्दरस्य प्रसादनात् ॥	६२
इष्टसिध्यवगाहाच्च मण्डूकत्वञ्जहास्यसि ।	
इत्युक्त्वा मुनयस्सर्वे स्नात्वा मञ्जीरसंभवे ॥	६३

तीर्थे तु द्वादशाब्दान्वै स्थित्वा सौन्दर्यनामकम् ।
आनर्च्य विधिवद्भक्त्या शैशवं वृषभाद्रिकम् ॥

६४

प्रणम्य तत्प्रसादेन वाराहक्षेत्र माययुः ।
सुतपा अपि मण्डूकवेषधारी च तान्पुनः ॥

६५

प्राह प्रणम्य साश्चर्यं कदा ? यास्यामि मे कृतिम् ।
इत्यूचिवांसं विप्रेन्द्राः अस्माभिस्सह यास्यसि ॥

६६

वयन्तत्र वसिष्यामो द्वादशाब्दान्समाहिताः ।
त्वं च तत्र वसाऽस्माभिः त्वन्नाम्ना तत्र भूधरः ॥

६७

भविष्यति न सन्देहस्तीर्थं च तव नामकम् ।
भविष्यति मुनिश्रेष्ठ मञ्जीरतटिनी स्वयम् ॥

६८

आयातु देवदेवोऽपि सुन्दराख्यो हरिः पुनः ।
सान्निध्यं तव देवैश्च करोतु स्वयमेव हि ॥

६९

तत्रैव च समाराध्य मुक्तो भव मुने भवान् ।
इति तेषां वचः श्रुत्वा तैरेव सहसाऽगमत् ॥

७०

तत्रैव सुमहच्चक्रे ततः परममुत्तमम् ।
तत्र सान्निध्यमकरो द्राजा लावण्यनामवान् ॥

७१

मञ्जीरतटिनी चापि तत्रैवाऽविरभूत्तदा ।
ततः प्रीतमनास्सोपि सुतपास्तदपूजयत् ॥

७२

स्नात्वा मञ्जीरसिन्धौ तु प्रयतः परमासने ।
निविष्टं सुन्दरेशाख्यं सम्यगाराध्य वै चिरम् ॥

७३

सारूप्यमगमत्तस्य सुन्दरेशस्य वै मुनिः ।
अन्येपि मुनिशर्दूलाः बहवो मुक्तिमाययुः ॥

७४

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥

27

द्वादश्यां येपि कुर्वन्ति स्नानंमञ्जीरसंभवे ।

हरेः प्रयान्ति विरजां मनुष्यास्तेपि पक्षिणः ॥

७५

चण्डालाश्चापि निर्मुक्ताः विमलाः पुण्यभाजिनः ।

सकृत्स्नानेन पापानि कोटिजन्मकृतानि च ॥

७६

प्रयान्ति विलयं यस्मात्तस्मात्को न निषेवितः ।

आश्विजे मासि शुक्लायां द्वादश्यां प्रयतो नरः ॥

७७

यः स्नाति सकलैः पापैर्मुच्यते नात्र संशयः ।

विशेषाद्भौमवारेपि इष्टसिद्धिमवाप्नुयात् ॥

७८

दर्शनाद्वरिमञ्जीरप्रभवाया विशेषतः ।

स्मरणादपि सर्वे वै मुक्तिं यान्ति तपोधनाः ॥

७९

तद्देशवासिनाम् मुक्तिः करस्थात्किमु सर्वदा ।

इति तत्सर्वमाख्यातं वैभवं सुन्दरेशितुः ॥

८०

मञ्जीरप्रभवायाश्च नद्यास्तस्नायिनामिह ।

मलयध्वजपाण्ड्यस्य विष्णुभक्तस्य धीमतः ॥

८१

सान्निध्यं पूर्वमेवोक्तं विस्तरेणैव तत्र हि ।

माहात्म्यं वृषशैलस्य तत्र तत्रावधार्यताम् ॥

८२

माहात्म्यमिदमाश्चर्यं श्राद्धकाले पठेन्नरः ।

स्वपितृन्स्वर्गमुद्धृत्य विष्णुलोके महीयते ॥

८३

श्रावयेद्वा पठेद्वापि नित्यं प्रयतमानसः ।

वेदवेदाङ्गविज्ञानफलमाप्नोत्यसंशयः ॥

८४

इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे एकोनवतितमोऽध्याये क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे
श्री वृषभगिरिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे मञ्जीरतटिनीवैभवोनाम
तृतीयोऽध्यायः समाप्त इति शम् ।

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीवृषभाद्रिनाथाय नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये कुब्जपाण्ड्यमनोभीष्टप्रदे

॥ चतुर्थोऽध्यायः ॥

सुन्दरं सुन्दरभुजं परमस्वामिनं हरिम् ।

श्रीभूमिनीलारमणं वृषाद्रीशं नमाम्यहम् ॥

श्रीसूतः—

भूयः शृणुध्वं मुनयः पावनं परमाद्भुतम् ।
भाविनीं सोमवंशे तु नृपाणामिह सत्कथाम् ॥

१

पुरूरवसुतः श्रीमानिन्द्रद्युम्नो महाबलः ।
तस्य पुत्रो महाभागो मलयाचलकेतुमान् ॥

२

स विजित्य नृपान्सर्वान्मेरोर्दक्षिणपार्श्वगान् ।
मेरौ खनामचिन्हानि लिखित्वा नृपसत्तमः ॥

३

पुनरागम्य मधुरामगस्त्येन पुरोधसा ।
न्यवसद्वर्षसाहस्रं विनीतस्तेन मन्त्रिणा ॥

४

कदाचित्तमुवाचेदमगस्त्यं मुनिसत्तमाः ।
विमानं कामगं मेऽद्य दातव्यं मुनिपुङ्गव ॥

५

इत्युक्तस्समुनिः प्रीतो विमानं कामगं ददौ ।
तद्विमानं समारुह्य गङ्गासागरसङ्गमे ॥

६

ह्लात्वा गयायामभ्यर्च्य माधवञ्च गदाधरम् ।
दिनेदिने महाभागैर्मुनिभिर्वेदपारगैः ॥

७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥	29
ब्राह्मणैर्भगवद्भक्तैः पूजयित्वा तु माधवम् ।	
पुनःपुनस्समागम्य मधुरायां महाद्युतिः ॥	८
न्यवसन्नैकदा विष्णोर्चनार्थं ययौ गयाम् ।	
वृषभाद्रितटेच्छाया विमानस्यापतत्किल ॥	९
जगृहुस्तां विमानस्य छायां विष्णोस्तु पार्षदाः ।	
तेनातिविमनास्तत्र बभ्रामजगतीपतिः ॥	१०
तस्मिन्काले वृषाद्रीशो मेघस्तनितनिस्वनः ।	
उवाच मधुरं वाक्यमनभिव्यक्तमूर्तिमान् ॥	११
मत्पादमणिमञ्जीरप्रभवा सरितांवरा ।	
पर्वतेऽस्मिन्प्रवहति गङ्गातोयाधिका शुभा ॥	१२
मत्कलाकोटिसंभूताह्यतुला शुभवारिणी ।	
तस्यां स्नानं कुरु क्षिप्रं कोटिजन्मकृतन्त्वघम् ॥	१३
हरत्यशेषं नृपते मत्पादप्रभवानदी ।	
शुद्धभक्तोपभोग्या सा सर्वेषाञ्च प्रियङ्करी ॥	१४
त्रैविक्रमे मम पदम् प्रगृह्य विपुलं नृप ।	
संक्षालितं पद्मभुवा धर्मेण द्रवरूपिणा ॥	१५
तदा गङ्गाभवद्भोमि त्रिपथेति च संश्रुता ।	
त्रयाणाञ्जगतां पापं विनाशयति नित्यशः ॥	१६
तां गङ्गां शिरसा शूली दधार स्वात्मशुद्धये ।	
मत्पादस्थकलाकोटिप्रभवेयं नदी शुभा ॥	१७
मुक्तिं ददाति सर्वेषाम्बहूनां पक्षिणामपि ।	
भवानत्रैव संस्नातो मदाराधनमाचर ।	१८

30

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥

मत्पादद्वन्द्वमानर्च्य मद्भक्तैश्च पुरस्कृतः । मदाराधनकर्माणि कुरुष्व प्रयतात्मवान् ॥	१९
धर्मेण पूर्वं विहितं विमानं सोमसन्निभम् । तस्मिन्निह वसिष्यामि ब्रह्मणो यावदायुषम् ॥	२०
अर्चयिष्यन्ति राजानः कालेकाले महामते । भूत्वा मद्भक्तभक्तस्त्वं विभवैस्स्वार्जितैरिह ॥	२१
स्थित्वैवं मद्गतिं भूप गमिष्यसि न संशयः । इति तस्य वचःश्रुत्वा न्यवसत्समहीपतिः ॥	२२
विभवैस्स समाराध्य वृषाद्रितटवासिनम् । लावण्याम्बुनिधिं श्रीशं श्रिया प्रारूढवक्षसम् ॥	२३
सुन्दरं वनशैलस्थं सौम्यबाहुसमाह्वयम् । प्रणतार्तिहरं सम्यक्परमस्वामिनं परम् ॥	२४
मां समर्चय राजेन्द्र वेगवत्यास्तु दक्षिणे । विमाने विश्वकर्मायै वसामि वसुधातले ॥	२५
तत्राप्यर्चय मां सम्यग्ब्राह्मणैर्वेदपारगैः । मद्भक्तैश्चापि सततं मदाराधनतत्परैः ॥	२६
समेत्य प्रयतो भूत्वा विभवैस्सैस्समर्चय । इत्युक्तस्सुन्दरांसेन वृषभाद्रिनिवासिना ॥	२७
यथोक्तमकरोत्तत्र सर्वं तन्मलयध्वजः । चन्द्रकेतुसुते राज्यं न्यस्य सन्यासमेत्य च ॥	२८
ततः प्रारब्धकर्मान्ते मुक्तिं संप्राप्तवाग्स्ततः । चन्द्रकेतुसुतः कुब्जसुन्दराख्यो महीपतिः ॥	२९

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥	31
चकार राज्यं धर्मेण पितृवत्पालयन्प्रजाः ।	
अपुत्रः पुत्रकामी स वृषाद्रौ तप आस्थितः ॥	३०
जीर्णपर्णाशनो नित्यमर्चयन्वृषभात्रिकम् ।	
सुतं च प्रार्थयन्नित्यं तदाराधनकर्मणि ॥	३१
प्रार्थितानतकुब्जस्य सुन्दरस्य मनोगतम् ।	
दातुकामो वृषाद्रीशः केशवः क्लेशनाशनः ॥	३२
तमुवाचाग्रतः स्थित्वा प्रसन्नोऽहं ददे वरम् ।	
तपसा तव तुष्टोऽहमित्युक्त्वा नृपसत्तमम् ॥	३३
तस्मिन्काले समायान्तं प्रालेयाद्रितटे स्थितम् ।	
धूर्जटिं प्राह सौम्येश किमर्थमुमया सह ? ॥	३४
आगतश्शूलपाणे त्वं कुत्र यास्यसि ? मे वद ।	
इत्थुक्तस्सोऽवदच्छूली तव दर्शनलालसः ॥	३५
दर्शनं तव देवेश जानतोऽनुग्रहं कुरु ।	
इत्यामन्व्य तदा शूली यातुकामो व्यतिष्ठत ॥	३६
तदा वनाद्रिनिलयो तमुवाच महेश्वरम् ।	
सोमसुन्दरनामासौ तपस्तपति वै यतः ॥	३७
तस्य प्रियं कुरुष्वशु पुत्रत्वं प्राप्य भूतले ।	
पुनश्च सोमराजानं समीपस्थमवेक्ष्य सः ॥	३८
अस्य पुत्रत्वमापद्य मम प्रीतिं कुरुष्व ह ।	
इत्थुक्तः सौम्यराजेन प्रश्रियाऽवनतोऽब्रवीत् ॥	३९
तव प्रसादो मे भूयादित्यङ्गीकृत्य धूर्जटिम् ।	
तन्माता मत्परा भूत्वा मदाराधनतत्परा ॥	४०

तस्याभिलाषमाज्ञाय जनिष्यामि तवान्वये । इति पूर्वं मयाप्युक्तमिदं देवी तथाऽवदत् ॥	४१
तदा प्रहृष्टो राजर्षिस्तमनुज्ञाप्य सुन्दरम् । राजातु तदिदं चोक्त्वा भार्यया स्वपुरे स्थितः ॥	४२
तदा तु कैलासपतिस्समीपस्थां प्रियां प्रियात् । ऊचिवानिदमव्यग्रो मधुरं स्स हिमाद्रिजाम् ॥	४३
भद्रे त्वमस्य राज्ञस्तु पुत्रीभूत्वा स्तनत्रयी । भवेति पतिनाऽऽज्ञप्ता सा सती तदजायत ॥	४४
तस्यां संवर्द्धितायाञ्च राज्ञः प्रेमोभ्यवर्द्धत । अहन्यहनि तस्यान्तु पुत्रीया प्रीतिरुत्तमा ॥	४५
राज्ञ स्तस्यां समुत्पन्ना तस्यास्तु नृपतौ तथा । तटातकास्तनत्रय्या विश्रुता सा व्यवर्धत ॥	४६
ततः कालेन महता ज्ञात्वा भार्या विचिन्तयन् । प्रालेयाद्रिपतिः शूली भार्यामेवं व्यभाषत ॥	४७
त्वं राज्यं पालयस्वेदं चतुरङ्गबलैः सह । अहं विन्ध्यस्य पर्यन्ते कस्मिंश्चिद्भिल्लधामनि ॥	४८
भिल्लेन पूजितो नित्यं भविष्यामि शुभानने । तत्रऽऽयाहि जयार्थी त्वं चतुरङ्गबलैर्युता ॥	४९
चतुरङ्गबलैर्भूषं जित्वा मां जयकाङ्क्षिणी । माञ्जित्वा समरे तस्मिन्हस्तग्राहं कुरुष्वह ॥	५०
तदा मददर्शनाद्भद्रे स्तनमेकं तिरोहतु । मां वीक्ष्य व्रीडिता भूत्वा पतिमेव वृणीष्व ह ॥	५१

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥	33
त्वत्पुरीश्च समानीय मया भोगान्बुभुङ्क्ष्व ह । सौम्यपाण्ड्य इति ब्रूयुस्सुन्दरस्य निषेवणात् ॥	५२
अहं वनाद्रौ वत्स्यामि भगवत्प्रीतये शुभे । अंशेन क्षेत्रपालारूढो वनाद्रीशस्य वामतः ॥	५३
क्षेत्रं तत्पालयन्विष्णोः क्षेत्राणामुत्तमं शुभम् । सर्वान्कामान्ददेन्मृणां मद्भक्तानां वरानने ॥	५४
इत्युक्त्वा तेन पतिना सा तथैवाऽकरोत्तदा । राज्ये निवेश्य तां कन्यां नृपोपि स्वर्गमाययौ ॥	५५
साऽपि तद्राज्यमकरोद्यावत्भक्तपरिग्रहम् । मधुरां पुनरागत्य शूलिना सह साऽवसत् ॥	५६
विमानस्य पुरस्तात्तु कुर्वन्तीवार्चनं हरेः । नित्यं प्रमुदिता चक्रे विष्णोश्च व्यूहसंज्ञकाः ॥	५७
इत्येवं तस्य तत्त्वार्थं मारुयातं मुनिसत्तमाः । यथाश्रुतमवोचं वो मुनयो यदपृच्छत ॥	५८
इतः परं भविष्यञ्च वदामि मुनयोऽनघाः ॥	५९

इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे द्विनवतितमोऽध्याये
श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे
कुब्जपाण्ड्यमनोभीष्ट प्रदोनाम
चतुर्थोऽध्यायः समाप्तः ।
इति शम् ॥

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीसुन्दरगुरवेनमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये श्रीसुन्दरराजस्वरूपदर्शनस्तवे

॥ पञ्चमोऽध्यायः ॥

वन्दे सुन्दरराजानमिन्दिराभूमिनायकम् ।
वृन्दारकगणैर्वन्द्यञ्जितितार्थस्य सिद्धये ॥

जनकः—

वामदेव महायोगिन्पुराणार्थविशारद ।
श्रीमन्वृषाद्रिमाहात्म्यं वद सर्वशुभावहम् ॥

१

वामदेव उवाच—

नमस्कृत्वा प्रवक्ष्यामि हरये परमात्मने ।
विष्णवे जिष्णवे तुभ्यं वृषभाद्रिनिवासिने ॥

२

नारायणाय भक्तानान्निर्वाणफलदायिने ।
विशालवक्षसे तस्मै श्रीवत्साङ्कितवक्षसे ॥

३

अञ्जनाभाय देवाय कृष्णायाऽक्लिष्टकर्मणे ।
वृषभाद्रेश्व माहात्म्यं जनक त्वं निशामय ॥

४

यत्राऽगच्छन्महाभागाः मार्कण्डेयादयः पुरा ।
मुनीन्द्रा द्रष्टुमीशान मम्बरीषश्च भूपतिः ॥

५

मुनिं गुणकृतां वासं वेदव्यासमकल्मषम् ।
वेदव्यासं सरस्वत्याऽऽवासंविष्णुमुनीश्वरम् ॥

६

वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञं पुराणार्थविशारदम् ।
मुनिं स्निग्धाम्बुदाभासमात्मारामम्महामतिम् ॥

७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥

35

अष्टादश पुराणानि पुराणज्ञाः प्रचक्षते ।

आद्यं सर्वपुराणानां पुराणं ब्राह्ममुच्यते ॥

८

वामनं वैष्णवश्चैव शैवं भागवतं तथा ।

तथाऽद्यन्नारदीयश्च मार्कण्डेयश्च सप्तमम् ॥

९

आग्नेयमष्टमश्चैव भविष्यन्नवमं स्मृतम् ।

दशमं ब्रह्मकैवर्तं लैङ्गं मेकादशं तथा ॥

१०

वाराहं द्वादशश्चैव स्कान्दश्चैव त्रयोदशम् ।

पाञ्च चतुर्दशं प्रोक्तं कौर्मं पञ्चदशन्तथा ॥

११

मात्स्यश्च गारुडं वायुपुराणानान्ततः परम् ।

अष्टादश पुराणानां कर्ता सत्यवतीसुतः ॥

१२

जनकः—मार्कण्डेयादयो ब्रह्मन् तत्रागच्छन् कथं पुरा ? ।

किमकुर्वन्महाभाग ? तस्मिन्पुण्ये नगोत्तमे ॥

१३

एतन्मे कथ्यतां ब्रह्मन् श्रोतुमिच्छा प्रवर्तते ।

वृषभाद्रौ जगन्नाथस्सदा सन्निहितः किल ॥

१४

तत्र देवस्य सान्निध्यं कथमासीन्महामते ।

एतच्चापि महाभाग मम वक्तुं त्वमर्हसि ॥

१५

सर्वपापहरं पुण्यं शंशतां हर्षवर्धनम् ॥

१६

श्रीवेदव्यासः—

एवमुक्तो महातेजाः वामदेवो महामुनिः ।

श्रयतामित्यथाऽभाष्य जनकन्तं वचोऽब्रवीत् ॥

१७

श्रीवामदेवः—

मार्कण्डेयेन तेनैव मुनिना भावितात्मना ।

पुरा पृष्टेन यत्प्रोक्तं मया तत्कथ्यते तव ॥

१८

मार्कण्डेयश्च भगवान्तस्मिन्काले महामुनिः ।	
ऋचीकश्चापि भगवान् गौतमश्च महामुनिः ॥	१९
मैत्रेयश्शौनकाश्चापि पुलस्त्यश्चाङ्गिरा अपि ।	
च्यवनश्च महातेजाः शुनश्शेषस्तथैव च ॥	२०
पराशरश्च भगवान्भगवान्शौनक स्तथा ।	
शुनकश्च महाराजा चवनश्च महायशाः ॥	२१
नाचिकेतश्च धर्मात्मा वाल्मीकिर्भगवांस्तथा ।	
एतेचान्ये च मुनयस्समेतास्तत्र भूधरे ॥	२२
समेता द्रष्टुभीशानं नारायणमनामयम् ।	
अम्बरीषश्च भूपालो द्रष्टुमद्भुतरूपिणम् ॥	२३
आजगाम गिरौ तस्मिन्वृषभाख्ये महान्द्रुते ।	
यस्मिन्वसति धर्मात्मा वासुदेवस्सनातनः ॥	२४
नारायणः परो चिन्त्यः पुराणो विष्णुरूपधृत् ।	
अम्बरीषश्च भूपालो मार्कण्डेयादयस्तथा ॥	२५
वृषभाद्रिं समारुह्य नानावृक्षौकशोभितम् ।	
नानोद्यानशतकीर्णं पुण्यपुष्पोपशोभितम् ॥	२६
शुभवीरुत्समाकीर्णं नानागुल्मैश्च शोभितम् ।	
नानाधातुसमायुक्तं शुभमारुतसेवितम् ॥	२७
नानोद्यानसमाकीर्णं फलपुष्पोपशोभितम्	
पुष्पगन्धैः पुष्पफलैः मधुसञ्चयसंयुतैः ॥	२८
तृणवृक्षशतैर्युक्तं सर्वतस्सुमनोहरम् ।	
गजसिंहमृगैर्व्याघ्रवाराहगणशोभितम् ॥	२९

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥	37
शुभचारमृगैश्चापि द्योतितं शुभदर्शनम् । शुभवापीभिराकीर्णं शुभोदकहूदान्वितम् ॥	३०
शुभप्रसवणैर्युक्तं दैर्घ्यविमलोदकैः । अनेकशतसाहस्रैः पापहानिफलप्रदैः ॥	३१
नीलमेघप्रतीकाशं मन्देराद्रिमिवापरम् । यद्वैभवन्नवक्ष्यन्ति वक्तुं वर्षशतैरपि ॥	३२
मुनयो विस्तरेणेह ब्रह्मरुद्रादयोऽपि ते । तं वनाद्रिं महापुण्यं सर्वैस्सेव्यैस्सुसेवितम् ॥	३३
वृषभाद्रिं महापुण्यं देवाश्चापि सवासवाः । ददृशुश्च महाश्रयं नानापुष्पोपशोभितम् ॥	३४
वृषभाद्रिं समारुह्य राजन्नद्भुतदर्शनम् । सर्वत्र विचरन्तस्ते मुनीन्द्राः पर्वतोत्तमे ॥	३५
ददृशुश्चामलं दिव्यं विमानं सूर्यसन्निभम् । वृषभाद्रिं समारुह्य विचिन्त्य परमाद्भुतम् ॥	३६
नानाशृङ्गैस्समायुक्तं नानारत्नोपशोभितम् । सर्वपापहरं पुण्यं पश्यतां शोकनाशनम् ॥	३७
अथ ते मुनयस्तस्मिन्विमानेऽद्भुतदर्शने । महापुण्ये महाश्रये सर्वकिल्बिषनाशने ॥	३८
देवगन्धर्वमनुजैश्चारणैश्च निषेविते । यक्षकिंपुरुषाद्यैश्च गुह्यविद्याधरैरपि ॥	३९
ऋषिभिर्वालखिल्यैश्च सिद्धैश्चापि महात्मभिः । सनत्कुमारप्रमुखैर्योगीन्द्रैश्च निषेविते ॥	४०

38

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥

- एतैरन्यैश्च बहुभिर्महाभागैर्महात्मभिः ।
धर्मार्थकाममोक्षाख्यफलाय नियतात्मभिः ॥ ४१
- सेविते हरिणा चापि नित्यं सम्यङ्निषेविते ।
चिन्तयन्तो जगन्नाथं तपश्चक्रुस्सुदारुणम् ॥ ४२
- आदिपुंसो मुनीन्द्रास्ते प्रीतये मधुघातिनः ।
पूजयन्ति स्म तन्देवं वृषभाद्रिनिवासिनम् ॥ ४३
- चरन्तस्ते तपोधोरं मार्कण्डेयादयो द्विजाः ।
इमं मन्त्रं महाश्रयं जेपुरेकाग्रमानसाः ॥ ४४
- तस्मिन्नेव मनः कृत्वा परे ब्रह्मणि केशवे ।
विष्णौ समस्तजगतामीश्वरे पुरुषोत्तमे ॥ ४५
- द्वादशाक्षरसंज्ञन्तं सर्वे ते सुमहर्षयः ।
तारपूर्वं नमस्कारं पश्चाद्भगवतेऽपि च ॥ ४६
- वासुदेवाय चेत्युक्त्वा मन्त्रं सर्वफलप्रदम् ।
(ओन्नमोभगवतेवासुदेवाय)
- इति तैः पण्डितैः प्रोक्तं ऋषिभिः प्रोच्यते जनैः ॥ ४७
- ब्रह्मज्ञैर्योगिभिश्चापि सनकाद्यैस्तथाऽमरैः ।
मन्त्रज्ञोऽपि नरो जप्त्वा सद्यो मुक्तिमवाप्नुयात् ॥ ४८
- सर्वे कामाश्च सिध्यन्ति जपन्वै मन्त्रमुत्तमम् ।
विद्वद्भिः पठ्यते नित्यं यो मन्त्रो मुक्तिकाङ्क्षिभिः ॥ ४९
- धनार्थिभिस्तथान्यैश्च सकामैर्वनचारिभिः ।
जजाप परमं मन्त्रं मनुस्वारोचिषः पुरा ॥ ५०

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥	39
पितामहनियोगेन सिसृक्षुर्विविधाः प्रजाः ।	
यं जप्त्वा परमं मन्त्रं न यान्ति नरकं नराः ॥	५१
न यान्ति नरकं चापि जनाः पापकृतोऽपि च ।	
न यान्ति दुर्गतिं चापि तिर्यक्त्वञ्च न याति वै ॥	५२
न च शापबलाच्चापि जायन्ते पापयोनिषु ।	
सप्तर्षयश्च यन्मन्त्रं जप्त्वा परपुरञ्जयम् ॥	५३
सुदुर्लभतरं पुण्यं प्राप्ताः पदमनुत्तमम् ।	
विजयन्तिदशाश्चापि पुरा धुद्वे सुदारुणम् ॥	५४
शङ्खचक्रधरन्देवं चतुर्बाहुं किरीटिनम् ।	
यस्य प्रभावमतुलं न शक्यं भुवि मानवैः ॥	५५
तं वक्तुं समुनीन्द्रैश्च सिद्धैश्चापि सचारणैः ।	
सततं परमं मन्त्रं ब्रह्मणः प्रतिपादकम् ॥	५६
मार्कण्डेयादयस्सर्वे मुनीन्द्रास्ते तपोधनाः ।	
अम्बरीषश्च भूपालो तस्मिन्नेव शुभेऽमले ॥	५७
विमाने महदाश्चर्ये देवसङ्घनिषेविते ।	
सार्धकानि शतान्यूषुः वर्षाणि त्रीणि सन्ततम् ॥	५८
ततस्तुतोष भगवान्वासुदेव स्सनातनः ।	
सर्वपापहरो देवस्सर्वभूतमयो हरिः ॥	५९
शतत्रयेव्यतीते तु सार्धके मधुसूदनः ।	
अथ तेषां मुनीन्द्राणां ददौ दर्शनमात्मनः ॥	६०
सर्वयज्ञमयो विष्णुस्सर्वभूतनमस्कृतः ।	
परःपराणां पुरुषः साक्षान्नारायणः स्वयम् ॥	६१

ददृशु स्ते तदा देवं शङ्खचक्रगदाधरम् । श्रीवत्सवक्षसं राजन् पद्मपत्रनिभेक्षणम् ॥	
पीताम्बरधरन्दिव्यं रत्नज्वलितकुण्डलम् । सविद्युन्मेघसङ्काशं सर्वरत्नविभूषितम् ॥	६२
नागेन्द्रभोगसदृशैर्बाहुभिर्वलयान्वितैः । वैडूर्यमणिरत्नाढ्यैर्भूषणैर्भूषितैश्शुभैः ॥	६३
भुजैश्चतुर्भिस्संयुक्तमायतैश्शुभदर्शनैः । नानामणिगणच्छन्नदीप्यमानं किरीटिनम् ॥	६४
उद्यदिन्दुप्रतीकाशं वदनेन विराजितम् । जाज्वल्यमानतेजोभिर्दिव्यैः कौस्तुभधारिणम् ॥	६५
हारनूपुरकेयूरैर्हाराद्यैर्भूषणोत्तमैः । भूषयन्दिव्यमाल्येन वैजयन्त्या तु मालया ॥	६६
उदयादित्यसंकाशं गरुडोपरि संस्थितम् । गायद्भिः किन्नरैश्चापि गन्धर्वैश्च निषेवितम् ॥	६७
अनेकशतसाहस्रैर्नृत्यद्भिश्चाप्सरोगणैः । स्तुवद्भिर्मुनिसङ्घैश्च वन्द्यमानश्च वन्दिभिः ॥	६८
श्रुतिभिस्संस्तुवद्भिश्च ब्रह्माद्यैर्देवतागणैः । सिद्धविद्याधराद्यैश्च समरुद्भिर्निषेवितम् ॥	६९
अथ ते प्रेक्षमाणास्तं ब्रह्माद्या देवतागणाः । मार्कण्डेयादयश्चापि मुनयोऽमलचेतसः ॥	७०
अम्बरीषश्च भूपालो येचाऽन्ये तत्र सङ्गताः । सर्व एव जगन्नाथं दृष्ट्वा विस्मयमागताः ॥	७१
	७२

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥	41
अस्तुवम्स्ते ततो देवं सर्वलोकपरायणम् । नारायणञ्जगद्योनिं जगदव्यक्तरूपिणम् ॥	७३
जनकः-ब्रह्माद्या देवदेवेशमस्तुवन्कथमीश्वरम् । सनातनं सुराध्यक्षं वृषभाद्रिनिवासिनम् ॥	७४
अस्तुवन्भगवन्तन्तं यथा वक्ष्ये निशामय । नारायण विभो देव प्रणतार्तिहराव्यय ॥	७५
सर्वात्मन्सर्वदेवेश नमस्ते विश्वलोचन । विश्वात्मन्विबुधाध्यक्ष विश्वमूर्ते जनार्दन ॥	७६
सनातनवरेण्याय नमस्ते वरदाच्युत । नमस्तेऽस्तु विशालाक्ष सर्वलोकपरायण ॥	७७
सर्वस्याधार गोविन्द सर्वभूतनमस्कृत । नतास्त्वाञ्च हृषीकेश विचित्राम्बरधारिणम् ॥	७८
कृष्ण विष्णो जगत्साक्षिन् दुष्टदैत्यनिबर्हण । नमस्ते विश्वरूपाय यदूनां शुभदायिने ॥	७९
कृष्णाय सर्वदैत्यानां विचित्रवधकारिणे । रक्षोधिपतिहन्तारं रक्षसां वधकारिणे ॥	८०
शरण्यं सर्वभूतानां राघवन्तं नमाम्यहम् । हिरण्याक्षहिरण्यादिदुष्टदैत्यनिबर्हणम् ॥	८१
नमस्ते नरसिन्हाय कराळवपुषे नमः । सर्वस्याधिपते देव सर्वभूतमयामल ॥	८२
नमामि त्वां सुदुर्दर्शं वृषभाद्रिनिवासिनम् । यदेतत्तद्दृश्यते रूपं तव दिव्यं सनातनम् ॥	८३

एतच्चापि न जानीमः किमु तद्ब्रह्म शाश्वतम् । त्वत्प्रसादाद्वयं चैतद्दृष्टवन्तो जनार्दनम् ॥	८४
त्वत्प्रसादादृतेऽस्माभिरन्यैश्चापि शुभेक्षण । द्रष्टुं चैतद्भवन् शक्यं रूपश्चैतत्तवाद्भुतम् ॥	८५
त्वत्प्रसादेच्छवश्चैते दृष्टवन्तस्सुराधिपाः । रूपं परमनिर्देश्यं वेदवेद्यम्महाद्भुतम् ॥	८६
एतत्परमनिर्देश्यमचिन्त्यमचिरं ध्रुवम् । अव्यक्तं विश्रुतं दान्तमशोकममलं विभुम् ॥	८७
सर्ववेदोदितं सूक्ष्मं सर्वहेयविवर्जितम् । अनिद्रममलं शुद्धं निर्गुणं प्रकृतेः परम् ॥	८८
मुनीन्द्रममलं शुद्धं वृषभाद्रिनिवासिनम् । तत्त्वान्नतोऽस्म्यहं नित्यं वृषाद्रिनिलयं परम् ॥	८९
घातारं सर्वभूतानां वरदं सर्वदेहिनाम् । त्रिदशैस्तूयमानश्च निर्गुणं प्रकृतेः परम् ॥	९०
सर्वदा सदसद्रूपं जगदुत्पत्तिकारणम् । ब्रह्म तत्परमन्धाम भवान्वेत्ति नचापरे ॥	९१
तदानतास्रहे नित्यं वृषभाद्रिनिवासिनम् । सर्वे वयं प्रपन्नास्त्वां सहस्रादित्यवर्चसम् ॥	९२
ब्राह्मसान्पुण्डरीकाक्ष प्रसन्नवदनेक्षण ॥	९३

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः ॥

43

नता स रूपं वयमेतदाद्य-
न्तवाद्भुतन्नित्यममेयदोषम् ।
जानीम येनैव वयन्नचान्ये
जगत्प्रसूतिस्थितिहेतुभूतम् ॥

९४

इति श्रीवामनपुराणे क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे त्रिचत्वारिंशोऽध्याये
श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे
श्रीसुन्दरराजस्वरूपदर्शनस्तवोनाम
पञ्चमोऽध्यायः समाप्तः ।

इति शम् ॥

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीकल्याणसुन्दरवल्लीसमेत श्रीसुन्दरराजपरब्रह्मणे नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये मार्कण्डेयस्य नित्यत्ववरप्रदे

॥ षष्ठोऽध्यायः ॥

यो दण्डकारण्यनिशाचरेन्द्रा

नकोदण्डलीलाविषयीचकार ।

वेतण्डशुण्डायतबाहुदण्डः

कोदण्डपाणिः कुलदैवतं नः ॥

श्रीवामदेवः—

एवं स्तुतोऽत्र भगवान्वासुदेव स्सनातनः ।

तेषाम्मध्ये महीपालः प्रहसन्निव लोककृत् ॥

१

अतिष्ठद्रुडस्थस्सन्वीक्ष्यमाण इशनैस्सुरान् ।

अथ भूतमयो देवः परमात्मा प्रजापतिः ॥

२

तेऽपितं परिवार्येशं ब्रह्माद्या देवता गणाः ।

मार्कण्डेयादयो राजन्मुनीन्द्राश्च सहस्रशः ॥

३

तुष्टुवम्स्तं हृषीकेशं प्रणम्य पुरुषोत्तमम् ।

धातारं सर्वभूतानां परं ब्रह्म महौजसम् ॥

४

स्वं स्वं रूपं समास्थाय विचित्राम्बरधारिणः ।

नानारूपधरा दिव्याः नानाभूषणभूषिताः ॥

५

जाज्वल्यमाना स्तेजोभिर्दुर्विज्ञेया स्सुरैरपि ।

यान्वेदभगवान्वेदान्ब्रह्मा लोकपितामहः ॥

६

आगता स्सकला देवाः परिवार्य जनार्दनम् ।

संहृष्टमनसो देवं ग्रहाश्च निशाकरम् ॥

७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥

45

तैस्सर्वैस्संवृतः श्रीमान्देवैः स्तत्र सुरेश्वरः ।

विराजति महाबाहुः शङ्खचक्रगदाधरः ॥

८

अथ देवस्सभगवान्प्रोवाच स महाद्युतिः ।

ओघमेघस्वनः श्रीमान् श्लक्ष्णम्मधुरया गिरा ॥

९

हर्षयन्निव भूतानि नादयन्श्च दिशो दश ।

मार्कण्डेयम्महात्मानं मुनीन्द्रन्तं तपोधनम् ॥

१०

भक्त्या परमया युक्तं कृताञ्जलिमवस्थितम् ।

श्रीभगवानुवाच—

प्रीयतान्नो महाभाग मत्तो यत्प्रार्थ्यते त्वया ॥

११

प्रसन्नस्तव विप्रेन्द्र तत्तद्दास्याम्यसंशयम् ।

श्रीवामदेवः—

इत्युक्तो देवदेवेन विष्णुना प्रभविष्णुना ॥

१२

मार्कण्डेयो मुनीन्द्रोऽथ प्रणम्य पुरुषोत्तमम् ।

इदं विज्ञापयामास तस्मै देवाय शार्ङ्गिणे ॥

१३

अञ्जलिं मूर्ध्नि सन्धाय हर्षसंभ्रान्तमानसः ।

शृण्वतां सर्वदेवानां वृषभाद्रिनिवासिनाम् ॥

१४

श्रीमार्कण्डेयः—

कृतार्थोऽस्मि जगद्योने त्वयि दृष्टे सनातने ।

स्वप्नेऽपि न हि पश्यन्ति त्वामाद्यममरार्चितम् ॥

१५

अपुण्यभागिनो मर्त्यास्त्वया ये विमुखीकृताः ।

जानीषे तत्त्वमेवाद्य त्वत्तो यत्प्रार्थ्यते मया ॥

१६

नाज्ञातं सर्वभूतैश्च तवास्ति हि जनार्दन ।

तथाऽपि तुभ्यन्देवेश कथयिष्ये निशामय ॥

१७

46

॥ धीवृषमाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥

प्रार्थिते दुर्लभन्नास्ति त्वयि दृष्टे जगत्पते ।
नित्यत्वं प्रार्थ्यते त्वत्तो मया विष्णो सनातन ॥

श्रीवामदेवः—

नान्यं वृणे वरन्त्वत्तो ममैतदातुमर्हसि ।
एवमुक्तो जगन्नाथः प्रहसन्निदमब्रवीत् ॥

मार्कण्डेयं महीपालो मेघगम्भीरया गिरा ।

श्रीभगवानुवाच—

मया दत्तं महाभाग नित्यत्वं तद्विजोत्तम ॥

मम पार्श्वे सुदुष्प्राप्ये यावत्कालं निवत्स्यसि ।
इत्युक्त्वा भगवान्देवो मार्कण्डेयं महामुनिम् ॥

अम्बरीषमताऽलोक्य प्रोवाच परमेश्वरः ।

श्रीभगवानुवाच—

वरं वरय भूपाल यत्ते मनसि वर्तते ॥

तदास्थे तव तुष्टोऽहं मद्भक्ताय विशेषतः ।
एवमुक्तो महीपालो जगादेदं वच स्तदा ॥

अम्बरीषस्तु धर्मात्मा प्रणम्य हरिमीश्वरम् ।

अम्बरीषः—

भगवन्भूतभव्येश स्वयमेव सुरेश्वर ॥

जानीषे यन्मया त्वत्तो प्रार्थ्यते कमलेक्षण ।
तथापि कथयिष्येऽहं यन्मया प्रार्थितो हरे ॥

सर्वात्मन् सर्वभूतेश सर्वलोकपरायण ।

संसारार्णवमग्नोऽहं भृशमार्तोऽस्मि केशव ॥

॥ श्रीवृषमाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥	47
संसारसागरान्मोक्षं वृणोमि कमलेक्षण । एतद्दस्व गोविन्द केशवाय नमोनमः ॥	२७
संसारार्णवमग्नानां त्वमेवैकस्सनातनः । मुक्तिप्रदाता सर्वेषां पुमानन्यो नविद्यते ॥	२८
एवमुक्तस्सभगवानम्बरीषं महीपतिम् । विदेहराजन्धर्मात्मा पुनः प्राह जनार्दनः ॥	२९
श्रीभगवानुवाच —	
अम्बरीष महीपाल शृणु यत्प्रार्थ्यते मया । कुरुष्व च तथा सम्यग्यथा ते कथितं मया ॥	३०
पुरोहितस्ते राजेन्द्र वसिष्ठस्सुमहातपाः । यथावदखिलं वेत्ति मुक्त्युपायमनुत्तमम् ॥	३१
क्रियायोगश्च योगश्च वेत्ति तत्त्वेन सर्वशः । सम्यक् श्रुतं पुरा मत्तः तेन सर्वं महात्मना ॥	३२
प्राप्नुवन्ति नरा मुक्तिं भुवि पापकृतोऽपि ते । आख्यास्यन्ति मुनीन्द्रास्तु न पापं नृपते तव ॥	३३
प्राप्यसे दुर्लभां मुक्तिमचिराद्दुःखसागरात् । आख्यास्यति मुनिश्रेष्ठो यथा धर्मभृतां वरः ॥	३४
अम्बरीष महाभाग शृणु यत्कथ्यते मया । कुरुष्व च तथा सम्यग्यथा ते कथितम्मया ॥	३५
पुरोहितस्ते राजेन्द्र वसिष्ठस्सुमहातपाः । यथावदखिलं वेत्ति मुक्त्युपायमनुत्तमम् ॥	३६

क्रियायोगश्च योगश्च वेत्ति तत्त्वान्तसुव्रतं । सम्यक् शृणु पुरा मत्तो तेन सर्वं महात्मना ॥	३७
प्राप्नुवन्ति यथा मुक्तिं नराः पापकृतोऽपि ये । अध्यस्यति मुनीन्द्रेस्मिन् पापं भूपते तव ॥	३८
प्राप्यसे दुर्लभां मुक्तिमचिराद्दुःखसागरात् । विज्ञापयामास तदा देवाय जगतां स्थितिम् ॥	३९
आख्यास्यति मुनिश्रेष्ठो येषां धर्मभृतां वरम् । तथाऽकुर्वन्नेन्द्र त्वं निर्वाणं परमाप्तस्यसि ॥	४०
एतस्मिन्नन्तरे ब्रह्मा देवैस्सार्धं महाद्युतिः । प्रणम्य सर्वधातारं गरुडोपरि संस्थितम् ॥	४१
अञ्जलिं मूर्ध्नि सन्धाय पद्मयोनिः पितामहः । यथा पूर्वमिदं सर्वं जगत्स्थावरजङ्गमम् ॥	४२
यथा च मनवः सृष्टास्स्वायंभुवमुखास्तथा । नाथाश्च मुनयः श्रेष्ठास्स्वायंभुवमुखास्तथा ॥	४३
तैश्चापि सृष्टं सकलं यथावज्जगदद्भुतम् ॥	४४
यथा सृष्टा महाभागाः वासवप्रमुखास्सुराः । दैत्यदानवगन्धर्वाः यक्षराक्षसपन्नगाः ॥	४५
गुह्यविद्याधरश्चापि शुभाश्चाप्सरसाङ्गणाः । सनत्कुमारप्रमुखाः योगीन्द्राश्च सहस्रशः ॥	४६
समुद्रास्सप्त सद्दीपा स्तथा सप्तकुलाचलाः । मेर्वादयश्च शैलेन्द्राः मुनयश्च महौजसः ॥	४७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥	49
लोकाश्चापि तथा सप्त पातालद्रिस्सनातनः । ग्रहनक्षत्रताराश्च नद्यश्च सरितस्तथा ॥	४८
मनुष्याः पशवश्चापि स्थावराः पक्षिणस्तथा । एवमाद्यैस्तथान्यैश्च संयुक्तं परमाद्भुतम् ॥	४९
विश्वमेतद्यथासृष्टमाज्ञया तव धीमतः । नारायणस्य देवस्य विष्णोरमिततेजसः ॥	५०
यथा विज्ञापयामास तस्मै देवाय शार्ङ्गिणे । देवदेवाय देवाय परस्मै ब्रह्मणे नमः ॥	५१
पितामहो महीपाल तस्य देवस्य सन्निधौ । एतस्मिन्नन्तरे देवाः शक्राद्याः पुण्ड्रोत्तमम् ॥	५२
देवदेवं प्रणम्येशं वैनतेयोपरि स्थितम् । कृत्वाऽञ्जलिं महात्मानमिदमूचुः पुरातनम् ॥	५३
देवाः—त्वाहि त्वाहि हृषीकेश वरेण्याधिपते विभो । अस्मान्सर्वान्प्रसन्नोसि त्वं हि नः परमा गतिः ॥	५४
त्वां समाश्रित्य देवेशं सुखं वत्स्यामहे वयम् । त्वामेव शरणं देव प्रपन्ना वयमीश्वरम् ॥	५५
भूयो भूयो नमस्तेऽस्तु त्वामेव शरणं गताः । एवमुक्त्वाऽथ भगवान्निदशैः प्रणतस्थितः ॥	५६
देवदेवजगत्पाल भगवन्विश्वभावन । आयताभ्यां प्रसन्नाभ्यां लोचनाभ्यां सनातन ॥	५७
शुभाभ्यान्दर्शनीयाभ्यां कान्तिमद्भ्यां सुरेश्वर । सर्वदुःखविनाशाय देवांस्तानवलोकयत् ॥	५८

50

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ।

ययोर्निपाताद्देवत्वं प्राप्नुवन्ति नरा अपि ।

तदैव देवदेवेन वीक्षिता स्त्रिदशोत्तमाः ॥

५९

आसन्कृतार्था दैतेया निजिता इव मेनिरे ।

लेभिरे दुर्लभां चापि महतीं श्रियमव्ययाम् ॥

६०

प्रसादात्तस्य देवस्य वृषभाद्रिनिवासिनः ।

ऋषयश्चापि ये तत्र समेता द्रष्टुमीश्वरम् ॥

६१

ते चापि सर्वे तस्यापि प्रसादाद्देवसत्तमाः ।

स्वान्स्वान्कामानवापुर्वे सर्वानेतान्सुदुर्लभान् ॥

६२

भगवानपि सर्वात्मा तेषामेव तु पश्यताम् ।

अन्तर्दधे तदा देवस्सहस्रा मधुसूदनः ॥

६३

अथ ते विस्मितास्सर्वे ब्रह्माद्या स्त्रिदशोत्तमाः ।

मार्कण्डेयादयो राजन्मुनीन्द्राश्च सहस्रशः ॥

६४

अन्तर्धानङ्गतन्देवं वृषभाद्रिनिवासिनम् ।

नारायणञ्जगद्योनिं भूयोभूयः प्रणम्य तं ॥

६५

प्रशंसुर्महात्मानं परां प्रीतिमुपाययुः ।

वृषभाद्रिविमानश्च तश्चापि पुरुषोत्तमम् ॥

६६

श्रीब्रह्मा—

अहो देवस्य माहात्म्यं दृष्टमासीन्नगोत्तमे ।

महापुण्ये महाश्रये देवपादाब्जपीडिते ॥

६७

न शक्यमस्य माहात्म्यं वक्तुं वर्षशतैरपि ।

वृषभाद्रीं जगद्योनिः यस्मिन्वसति केशवः ॥

६८

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीसुन्दरराजपरब्रह्मणे नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये श्रीसुन्दरराजमूर्तिवैभवे

॥ सप्तमोऽध्यायः ॥

करारविन्देन पदारविन्दं मुखारविन्दे विनिवेशयन्तं ।
वटस्य पत्रस्य पुटे शयानं बालं मुकुन्दं मनसा स्मरामि ॥

ततः परं मुनीन्द्रास्ते ब्रह्माद्याश्च सुरोत्तमाः ।

किमकुर्वन्मुनिश्रेष्ठ ? सङ्गतास्तत्र भूधरे ॥

१

एवं पृष्ठो नरेन्द्रेण जनकेन महात्मना ।

वामदेव उवाचेदं मुनीन्द्रस्तं महीपतिम् ॥

२

श्रीवामदेवः—

माध्यन्दिनगते सूर्ये देवे चान्तर्हिते तदा ।

ब्रह्माद्यास्ते महीपाल यच्चक्रस्तन्निशामय ॥

३

विमानन्तम्महद्दिव्यं देवदेवेन सेवितम् ।

अत्यद्भुततमं पुण्यं सर्वपापप्रणाशनम् ॥

४

सहस्रशस्ते ब्रह्माद्याः कृत्वा चापि प्रदक्षिणम् ।

मुनयश्चापि ते सर्वे मार्कण्डेयादयो नृप ॥

५

येचापि सङ्गतास्तत्र गन्धर्वाः किन्नरास्तथा ।

द्रष्टुन्तमीश्वरन्देवं वृषभाद्रिनिवासिनम् ॥

६

सर्वस्थितं जगन्नाथं विमानस्थं सुरेश्वरम् ।

सर्व एव हृषीकेशं विविशुस्तत्र ते नृप ।

७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये सप्तमोऽध्यायः ॥	53
द्रष्टुन्तत्परमन्दिव्यं विमानमतिशोभनम् ।	
पितामहं पुरस्कृत्य ब्रह्माणं कमलासनम् ॥	८
प्रविश्य तत्र देवाश्च विमानेऽद्भुतरूपिणम् ।	
द्रष्टुन्तमद्भुतन्देवं ददृशुर्जनकाव्ययम् ॥	९
शङ्खचक्रधरं देवमुदयादित्यतेजसम् ।	
प्रसन्नचारुवदनं पद्मपत्रायतेक्षणम् ॥	१०
दर्शनीयैस्सुवृत्तैश्च करैः करिकरोपमैः ।	
चारुकेयूरवलयैर्भूषणैर्भूषितैश्शुभैः ॥	११
आयतैः स्निग्धवर्णैश्च शुभरेखानखाश्रितैः ।	
पीनैर्मृदुतरैश्चापि नानाभूषणभूषितैः ॥	१२
दिव्यैश्चतुर्भिस्संयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् ।	
समस्तजगतान्नाथंव्यालोलायतलोचनम् ॥	१३
शुभनूपुरसंपन्नपादपद्मं शुभोदरम् ।	
अनेकरत्नसंछन्नकिरीटेनोपशोभितम् ॥	१४
शोभमानञ्जगद्योनिं श्रीवत्साङ्कितवक्षसम् ।	
दिव्याम्बरधरन्दिव्यदिव्यगन्धानुलेपनम् ॥	१५
सर्ववेदोदितं सूक्ष्मं सर्वपापहरं हरिम् ।	
सर्वकामप्रदातारं सर्वदैत्यनिघातिनम् ॥	१६
वरदं सर्वभूतानां शरण्यं सर्वदेहिनाम् ।	
वैदूर्यमणिरत्नाढ्यकुण्डलाभ्यामलंकृतम् ॥	१७
शुभोरस्कं सुगण्डाभमंसभागोन्नसं शुभम् ।	
ज्वलल्लाटफलकं सिंहास्कन्धमहाद्युतिम् ॥	१८

अनेकरत्नसंछन्नहारच्छन्नोरुवक्षसम् ।	
एवमत्यद्भुतं दृष्ट्वा हरिं तं कमलेक्षणम् ॥	१९
सर्वलोकविधातारं प्रणम्याच्युतमव्ययम् ।	
संस्तूय स्तुतिभिश्चापि प्रसाद्यापि पुनःपुनः ॥	२०
निश्चक्रमुस्तदा तस्माद्विमानाद्विश्वसेवितात् ।	
देवा ब्रह्मादयश्चापि मुनयश्च तपोधनाः ॥	२१
अम्बरीषश्च भूपालो ये चाप्यत्र समागताः ।	
निष्क्रम्य तस्मात्सहसा विमानात्सिद्धसेवितात् ॥	२२
सर्व एव महीपाल ब्रह्माद्या मुनयस्तदा ।	
निषेदुः पश्चिमे देशे नृपते तत्र भूधरे ॥	२३
ब्रह्माणं परिवार्येशं स्रष्टारं कमलोद्भवम् ।	
श्रोतुकामा वयन्तस्य ब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥	२४
ततो देवस्सभगवान्निषसाद पितामहः ।	
तेषाम्मध्ये महाभाग प्रणम्य पुरुषोत्तमम् ॥	२५
समासीने ततस्तस्मिन्निषेदुः सर्व एव ते ।	
मार्कण्डेयादयो राजन्ब्रह्मण्यमिततेजसि ॥	२६
स तैः परिवृतो ब्रह्मा त्रिदशैर्मुनिभिस्तदा ।	
चकाशे सर्वभूतात्मा नारायण इवापरः ॥	२७

इति श्रीवामनपुराणे क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे पञ्चचत्वारिंशोऽध्याये
 श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यन्नामेतिहासे स्थलपुराणे
 श्रीसुन्दरराजमूर्तिस्वरूपवैभवोनाम
 सप्तमोऽध्यायः समाप्तः ।

इति शम् ॥

—

॥ श्रीः ॥

॥ ओं श्रीवेदव्यासाय नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये नूपुरगङ्गावैभवे

॥ अष्टमोध्यायः ॥

सर्वलक्षणलक्षिण्यं सुशीर्षमकुटोज्ज्वलम् ।

सुन्दरस्य च सौन्दर्यं वन्दे सुन्दरनायकम् ॥

एतद्विमानममलं न दृष्टं सर्वकामदम् ।

गन्धर्वोरगरक्षोभिरन्यैर्वा भक्तिसंयुतैः ॥

१

¹ जङ्गमाश्च तथाऽन्ये च ये च पापकृतो नराः ।

अकामा यदि ते देवाः निर्वाणपदमाप्नुयुः ॥

२

सकामा यदि तान्लोकानखिलान्प्राप्नुवन्ति ते ।

ये नरा भगवद्भक्ताः द्रष्टुमेतन्महाद्भुतम् ॥

३

आगच्छन्ति महद्दिव्यं विमानं सुरपूजितम् ।

यदि नाशक्नुवन्प्राप्तुं विमानमिदमद्भुतम् ॥

४

तेन ते सर्वपापेभ्यः विमुक्ताः प्रार्थिताङ्गतिम् ।

प्राप्नुवन्ति शुभं पुण्यं मप्राप्यं पापकर्मभिः ॥

५

प्रसादादस्य देवस्य वृषभाद्रिनिवासिनः ।

शृण्वन्तस्मिन्प्रविष्टोऽसौ विमाने वृषभोत्तमः ॥

६

1 जगाम च.

56

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये अष्टमोऽध्यायः ॥

दर्शयित्वाऽर्च्यमाकारं योऽन्तर्धानङ्गतोऽच्युतः ।	
प्रविष्टैरपि चास्माभिर्नासौ दृष्टस्सुरेश्वरः ॥	७
भगवान्भूतभव्येशश्शुभमारुतसेवितम् ।	
दृष्टवन्तोथ माम्पूर्वं यमच्युतमधोक्षजम् ॥	८
स्थावराअपि ये तस्मिन्पुण्ये पर्वतसत्तमे ।	
जाता जनिष्यमाणाश्च स्वकर्मवशवर्तिनः ॥	९
विमुक्तास्सर्वपापैस्ते नरकार्तिप्रदायिभिः ।	
पुण्येन कर्मणा युक्तास्स्वर्गलोकप्रदायिना ॥	१०
चिरकालं निवासार्थं स्वर्गलोकं प्रयान्ति ते ।	
पिपीलिका विहङ्गाद्याः पशवश्च सरीसृपाः ॥	११
अन्येष्वेवंविधा जाताः येचास्मिन्पर्वतोत्तमे ।	
तेचापि पापनिर्मुक्तास्सर्वस्मादुःखसागरात् ॥	१२
जन्मान्तरकृतादुःखान्नरकार्तिप्रदाहिजाः ।	
पुण्यमादाय गच्छन्ति महान्तो दुर्लभास्सुराः ॥	१३
लोकानभीप्सितान्दिव्यान्सेवितान्पुण्यकर्मभिः ।	
देवदेवप्रसादेन वृषभाद्रिनिवासिनः ॥	१४
नशक्यमस्यमाहात्म्यं वक्तुं वर्षशतैरपि ।	
यस्मिन्वसति धर्मात्मा वासुदेवस्सनातनः ॥	१५
तस्मिन्दिव्ये महाश्रये पुण्ये पर्वतसत्तमे ।	
कन्दरेषु च रम्येषु शिखरेषु शुभेषु च ॥	१६
अन्येष्वपि च रम्येषु शुभदेषु रमापतिः ।	
स्वेच्छया रमते नित्यं श्रिया सार्धं सुरेश्वरः ॥	१७

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये अष्टमोऽध्यायः ॥

57

भगवान्भूतभव्येशश्शुभमारुतसेवितः ।

शुभेन मनसा ध्यायन् भक्तानां परमं हितम् ॥

१८

हितश्चाप्यस्य लोकस्य मया सृष्टस्य लोकवृत् ।

अदृश्यमानो मनुजैर्देवैश्चापि सचारणैः ॥

१९

सिद्धविद्याधरैश्चापि मुनिभिस्सुरगुह्यकैः ।

सन्ति चास्मिन्महापुण्ये सरितः पर्वते शुभे ॥

२०

तदाकाराणि वारीणि वाप्यश्च विमलोदकाः ।

अन्ये जलाशयाश्चापि ह्यस्मिन्सन्ति सुरोत्तमाः ॥

२१

तेषु सर्वेषु तीर्थेषु शुद्धेषु शुभदायिषु ।

स्नानं कुर्यात्प्रयत्नेन ध्यायन्सर्वेश्वरं हरिम् ॥

२२

उद्धृत्य च शुभं वारि भूयोभूयःपिबेन्नरः ।

अष्टाक्षरेण मन्त्रेण त्वभिमन्त्र्य समाहितः ॥

२३

एवं कुर्वन्नरस्तेषु तीर्थेषु श्रद्धयाऽन्वितः ।

स्नात्वा पिबश्च तद्वारि विधिनाऽनेन मन्त्रवित् ॥

२४

विमुक्तस्सर्वपापेभ्यः परमाङ्गतिमाप्नुयात् ।

प्रसादादस्य देवस्य वृषभाद्रिनिवासिनः ॥

२५

तेषाञ्चापि प्रभावेण तीर्थानां शुभदायिनाम् ।

तस्मिन्नागम्य यत्पश्येद्विमानमिदमुत्तमम् ॥

२६

प्राप्नुयात्स नरस्सद्यो वाजपेयफलं सुराः ।

अध्यर्धयोजने तस्य समन्ताद्भूधरस्य ये ॥

२७

वसन्ति मनुजा मर्त्यास्तेऽभियान्ति पराङ्गतिम् ।

भूधरस्यास्यदिव्यस्य छाया यावत्समास्थिता ॥

२८

प्रच्छद्य भूतलन्दिव्यं पुण्ये तस्मिन्वसन्ति ये ।
पापिनोऽतिशुभे देशे प्राचीनेतु शुभेऽमले ॥

२९

* ते चापि यान्ति तल्लोकं विष्णोरमिततेजसः ।
एतद्दिव्यविमानन्तत्सर्वमेव महीधरम् ॥

३०

पुरातनैः पुराणज्ञैर्नीयमानं पुरातनम् ।
भक्तियुक्तो नरः पश्येदभिसंहितमात्मनः ॥

३१

सर्वेणापि प्रयत्नेन यावच्च प्राप्यते स्मृतिः ।
स सर्वभूतस्सर्वात्मा तस्मिंश्च रमतेऽच्युतः ॥

३२

अस्मिन्दिव्ये महत्पुण्ये तत्पादतलपीडिते ।
देव्या तया श्रिया युक्तो नारायणगिरौ यथा ॥

३३

एतद्ब्रुह्यतमं प्रोक्तं विशेषेणाऽवधार्यताम् ।
राजन्ति चैनैवान्ये रमन्ते सुरसत्तमाः ॥

३४

एतत्संक्षेपतः प्रोक्तं मया पुष्पाकमस्य वै ।
माहात्म्यमिदमाश्चर्यं पर्वतेन्द्रस्य सत्तमम् ॥

३५

विस्तरन्नैतदाख्यातुं शक्यं वर्षशतैरपि ।
मयाऽपि त्रिदशश्रेष्ठैः किमुतान्यैः कुबुद्धिभिः ॥

३६

श्रीवामदेवः—

मञ्जीरतटिनीतीरे मन्दारवनशोभिते ।
तिष्ठत्यारामशैलस्य राजा लावण्यनामवान् ॥

३७

† मातृका सर्वतीर्थानां महापातकनाशिनी ।
सा नूपुरनदी नाम गङ्गा पतति वैष्णवी ॥

३८

* This is not found in some other manuscripts.

† Stanzas 3 to 37½ are not found in some other manuscripts.

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये अष्टमोऽध्यायः ॥

- सिञ्जानमणिमञ्जीरसुन्दरं पादपङ्कजम् ।
परिगृह्णाथ पाणिभ्यां प्रक्षालयति पद्मभूः ॥ ३९
- * तत्पादसलिलो जातः नूपुराख्या महानदी ।
तत्र स्नानं प्रशंसन्ति गङ्गास्नानाधिकं हि तत् ॥ ४०
- तत्पादभूषामञ्जीरसङ्गिनी तत्र निस्सृता ।
नदीनां प्रवरा श्रेष्ठा ब्रह्मणा पूजिता शुभा ॥ ४१
- वृषभाद्रिं समाश्रित्य सन्तता हि प्रवर्तते ।
तत्र दर्शनमात्रेण सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ४२
- स्पर्शनात्प्राशनात्स्नानैः किं पूर्णाः सुरसत्तमाः ।
यस्यास्तीरे कृतं कर्म दानहोमजपादिकम् ॥ ४३
- सहस्रगुणितं याति पुण्यं पुण्यतमं नृणाम् ।
तस्यां स्नात्वा स्मरेद्विष्णुं वृषभाद्रिनिवासिनम् ॥ ४४
- देवान्पितृन्श्च सन्तर्प्य जपेदष्टाक्षरम्भुम् ।
चतुः प्रदक्षिणं कृत्वा तद्विमानमनुत्तमम् ॥ ४५
- प्रणम्य सौम्यराजन्तं स्मृत्वा देवं समाहितः ।
आपादमौलिपर्यन्तं पश्यन्संहृष्टमानसः ॥ ४६
- यः करोति नरो भक्त्या सर्वान्कामानवाप्य च ।
भुक्त्वा भोगान् यथाकामं विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ४७
- § तत्तरङ्गोत्थितो वायुर्यसिन्देशे प्रवर्तते ।
तद्देशवासिनामुक्तिः किमु ? तत्तीरवासिनाम् ॥ ४८

* Not found in other manuscripts.

अन्यक्षेत्रेषु पुण्येषु यत्फलन्दानकर्मणाम् ।
तत्कोटिगुणितं नित्यं क्षेत्रे वृषभपर्वते ॥

४९

§ एतत्क्षेत्रसमन्नास्ति त्रिषु लोकेषु पार्थिव ।
तथा नूपुरनद्यास्तु समानाऽन्यासरिद्वरा ॥

५०

§ य एतच्छृणुयात्प्रोक्तं सावधानेन चेतसा ।
सुन्दरेशस्य सदृशो नास्ति देवो महीतले ॥

५१

वृषभापर्वतङ्गत्वा पाण्ड्येषु सुरपूजितम् ।
यदि देशान्नमस्कुर्याच्चाश्वमेधफलं लभेत् ॥

५२

एवमुक्त्वाऽथ भगवान्ब्रह्मा लोकपितामहः ।
तेषां स सर्वदेवानां मुनीन्द्राणाञ्चसत्तमः ॥

५३

§ यदीशानं नमस्कुर्याच्चाश्वमेधफलं भवेत् ।
उदतिष्ठन्महातेजाः गन्तुं कृतमतिस्तदा ॥

५४

अञ्जयोनिस्सुराध्यक्षस्सर्वदेवनमस्कृतः ।
उत्तिष्ठतिततस्तस्मिन्ब्रह्मण्यव्यक्तजन्मनि ॥

५५

समुत्तस्थुर्मुनीन्द्राश्च सुराश्चापि सवासवाः ।
परिवव्रुश्च तंदेवं ब्रह्माणन्तं सुरादयः ॥

५६

ते सर्वे सहसा राजन्तदद्भुतमिवाभवत् ।
संवृतस्तैर्महातेजाः प्रणम्य पुरुषोत्तमम् ॥

५७

कृत्वा प्रदक्षिणश्चापि तद्विमानमनुत्तमम् ।
लोकन्निजञ्जगामाऽथ ब्रह्मा लोकपितामहः ॥

५८

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये अष्टमोऽध्यायः ॥

61

अनुज्ञाप्य निवृत्तास्ते मार्कण्डेयादयस्तथा ।

ब्रह्माणं सर्वदेवेशं वरदं सर्वदेहिनाम् ॥

५९

एवमेतन्मयाऽऽख्यातं यथावृत्तं पुरातनम् ।

वृषभाद्रौ महापुण्ये देवपादाब्जपीठिते ॥

६०

कथितं तस्य माहात्म्यं देवदेवालयस्य वै ।

वृषभाद्रेर्महापुण्यं त्रिदशैरपि विश्रुतम् ॥

६१

यच्छृणोत्येतदाश्चर्यं माहात्म्यं भूधरस्य वै ।

प्राप्नोति स नर स्सद्यः विष्णुलोकमनुत्तमम् ॥

६२

सर्वपापहरस्यास्य प्रसादाज्जगतीपतेः ।

कृष्णस्य लोकनाथस्य वृषभाद्रिनिवासिनः ॥

६३

इति श्रीवामनपुराणे क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे षष्ठचत्वारिंशोऽध्याये

श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे

नूपुरगङ्गावैभवोनामाष्टमोऽध्यायस्समाप्ति

मगादिति शम् ॥

॥ श्रीः ॥

॥ ओं श्रीवेदव्यासाय नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये श्रीवृषभाचलछायावैभवे

॥ नवमोध्यायः ॥

पीताम्बरं धृततरङ्गितदृष्टिपात-

माजानुलम्बि धृतमायतहस्तपाशम् ।

श्रीमन्महावनगिरीन्द्रनिवासदीक्षम्

लक्ष्मीवरं किमपि वस्तु ममाऽविरस्तु ॥

श्रीवेदव्यासः—

अन्यच्च शृणु देवर्षे पुण्यंश्रुतिमनोहरम् ।

ये श्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यन्ते भुवि मानवाः ॥

१

कश्चित्प्रमत्तो गन्धर्वो ब्रजन्गायन्परै स्सह ।

व्योम्नि तत्रानुगत्यद्विः गन्धर्वैरन्वधायिभिः ॥

२

छायामयम्महद्भाम व्यतिचक्राम साहसात् ।

ज्ञात्वाऽनुयायिनोऽथास्य छायान्न व्यतिचक्रमुः ॥

३

अलङ्घनीयान्तछायान्तेत्वेवमनुमेनिरे ।

सोऽपि मोहात्सगन्धर्वस्तच्छायां लङ्घयन्नगात् ॥

४

छायानिरुद्धगतयस्ते व्यतिष्ठन्त वर्त्मनि ।

तं गृहीत्वाऽथ गन्धर्व विष्णुपारिषदेश्वराः ॥

५

चिक्षिपु बलवन्तस्ते पश्यतामनुयायिनाम् ।

निपपात बहुद्वीपे गन्धर्वस्सहसा मुने ॥

६

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये नवमोऽध्यायः ॥

63

* सतैर्विकृष्यमाणस्तु पश्यतामनुयायिनाम् ।

निपपात महीदेशे गन्धर्वस्सहसा नृपः ॥

७

यथा राघवबाणेन मारीचःक्षणदाचरः ।

अथ तेप्यनुगन्तारो गन्धर्वाश्चापि दुद्रुवुः ॥

८

गन्धर्वो यत्र पतितो निश्चेष्टस्समपद्यत ।

अब्रवीत्सतुतान्दृष्ट्वा केनेदं केनवेति च ॥

९

इत्थुक्तास्तेपि गन्धर्वास्तमूचुस्तद्व्यतिक्रमम् ।

त्वया प्रमत्तेन पुरा गङ्गाभ्याशमुपेयुषा ॥

१०

तस्य छायामयं रूपं लङ्घितं तत्फलन्त्वदम् ।

सोऽपि तेषां वचः श्रुत्वा गन्धर्वस्त्रस्तमानसः ॥

११

अचिन्तयित्वा तत्सर्वं गन्तुमैच्छत्तदानुगैः ।

न शशाक ततो गन्तुं पादात्पादमपि द्विज ॥

१२

सोऽचिन्तयत्तथावृत्तो गन्धर्वो विह्वलाशयः ।

नूनं वृषाचलछायालङ्घनाज्जनुषैनसा ॥

१३

इमामवस्थां प्राप्तोऽपि न जानाम्यस्य वैभवं ॥

ततो गत्वा वृषाद्रिं तं प्रसाद्य च नमस्य च ।

१४

यस्यां भूमिगतान्देशान् तत्प्रसादादलङ्घितान् ।

इति संचिन्त्य सहसा गन्धर्वस्त्वानुगैस्सह ॥

१५

* This is not found in some other manuscripts.

1 धरा. 2 जनुषैनघा.

64

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये नवमोध्यायः ॥

आजगामाथ तद्धामत्वशेषक्लेशनाशनम् ।

तत्रागत्य नमस्कृत्वा स्तुत्वा वाचा मनोज्ञया ॥

१६

गायन्पुनःपुनःप्रीत्या प्रासीसरदमुं गिरिम् ।

इति प्रसाद्य तं शैलं तत्रस्थं च रमापतिम् ॥

१७

अनन्तरायसंचारो व्यचरन्भुवनत्रये ।

छायालङ्घनजो दोषः कथितस्ते महामते ॥

१८

तस्मादलङ्घनीयास्याच्छाया सुरगणैरपि ।

प्रमादाच्चाऽस्य शैलस्य छायां यो लङ्घयेन्नरः ॥

१९

समञ्जति महाधोरे निरये रौरवादिके ।

अतस्सर्वेनिषेव्येमां गन्तव्याः पृथिवीतले ॥

२०

इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे पञ्चपञ्चाशोध्याये

श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यन्नामेतिहासे स्थलपुराणे

श्रीवृषभगिरिच्छायावैभवनाम

नवमोध्यायः समाप्तः ।

इति शम् ॥

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीकल्याणसुन्दरवल्लीसमेत श्रीसुन्दरराजाय नमः ॥

अथ श्रीवृषभगिरिमाहात्म्ये मलयध्वजपाण्ड्यभूपतिमनोभीष्टप्रदे

॥ दशमोध्यायः ॥

शरच्चन्द्रप्रतीकाशं निर्मलं पुरुषोत्तमम् ।

नमामि शिरसा वन्द्यं चतुर्बाहुं वृषेश्वरम् ॥

हृदये पद्मकोशे तं वसन्तं मार्गदर्शिनम् ।

मूर्ध्ना साञ्जलिहस्तेन स्तुवेऽहं ज्ञानदं वरम् ॥

ऋषयः ऊचुः—

श्रुतं भगवतः पूर्वमस्माभिर्मुनिसत्तमाः ।

वृषाचलस्य माहात्म्यमाश्चर्यमतिशोभनम् ॥

१

अतः परं भगवतो माहात्म्यं श्रुतमस्ति नः ।

आश्चर्यमतुलं पुण्यं शृण्वतां पापनाशनम् ॥

२

वृषाद्रेवैभवं ब्रह्मन् पुराणेषु च विश्रुतम् ।

सर्वलोकहितश्चापि सर्वप्राणिमनोहरम् ॥

३

सर्वकामप्रदश्चापि सर्वसंसारमोचनम् ।

इतिहासं वदक्षिप्रमस्माकं ब्रह्मणस्सुत ॥

४

श्रीनारदः—

ऋषयः श्रुतिसंपन्नाः भवतां भक्तिरीदृशी ।

कथायाः श्रवणे भक्तिः वृषाद्रेरतिमेधसः ॥

५

66

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥

* अस्ति चेद्ब्रह्मणो भक्तिः वृषाचलनिवासिनः ।
प्रवक्ष्यामि यथावृत्तं कुंभयोनेर्मया श्रुतम् ॥

६

मलयाद्रितटे नित्यं वसतश्चरत स्तपः ।
कदाचित्प्राप्तवानद्रिं मलयं मुनिसेवितम् ॥

७

अगस्त्यो भगवानस्मिन्वसतीति मया श्रुतम् ।
तं द्रष्टुमथ संप्राप्तं मामालोक्य महामुनिः ॥

८

आसनादिभिरभ्यर्च्य स्वागतश्चाब्रवीन्मम ।
इत्येवं वदतस्तस्य मुनेर्वचनमब्रुवम् ॥

९

पूर्वन्तव मुखाद्ब्रह्मन् ? वृषाद्रेर्वैभवं श्रुतम् ।
इदानीमपि मे श्रद्धा जाताऽस्य श्रवणे मुने ॥

१०

यथावत्तन्ममाऽचक्ष्व तत्संभवकथाऽस्ति चेत् ।
समनुष्यादितः पूर्वं कथं ? प्रत्यक्षतां गतम् ॥

११

केनोपायेन भगवान्सर्वस्य सुलभो भवेत् ।
भवता विदितं सर्वं भवति ज्ञानचक्षुषा ॥

१२

दृष्टश्चेद्भवतापूर्वं संश्रुतश्चेत्पुरातनम् ।
वृषाद्रौ वसतः पुंसः पुराणस्य मुने वद ॥

१३

अगस्त्यः—

पुरा पुरुरवानाम राजेन्द्रश्चन्द्रवंशजः ।
वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञस्सर्वशास्त्रविशारदः ॥

१४

* This is not found in some other manuscripts.

१ संश्रितम्.

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥	67
नीतिमान्निजधर्मज्ञस्सर्वशास्त्रभृतां वरः । पुरन्दरसमः श्रीमानसुरानजयद्युधि ॥	१५
चतुस्सागरपर्यन्तां जित्वेमां पृथिवीं नृपः । चक्रवर्ती इति ख्यातस्सर्वभूपतिभिस्तुतः ॥	१६
सप्तद्वीपपतिश्चासीच्चक्रवर्ती इवापरः । वाराणस्यां वसन् राजा शशास पृथिवीमिमाम् ॥	१७
ततःकालेन महता दक्षिणस्यां दिशि प्रभुः । शिल्पिभिः कारयामास मणलूरुपुरीं शुभाम् ॥	१८
निवासं कृतवामस्तस्यां दीर्घकालमरिन्दमः । तस्य पुत्रा बभूवुस्ते चत्वारोऽमितविक्रमाः ॥	१९
तान्पुत्रान्दिक्षुसंस्थाप्य सपुनर्मुक्तिमाप्तवान् इन्द्रद्युम्नरितिख्यातो तेषां ज्येष्ठो महाद्युतिः ॥	२०
तमभ्यषिञ्चन्प्रकृतयस्तस्यां पुर्यां नृपात्मजम् । सोऽपि राजा बभूवाऽथ पाण्ड्यभूमेस्सुधार्मिकः ॥	२१
अपुत्रः पुत्रकामेष्टिमकरोद्वैष्णवीं नृपः । तस्य पुत्रोऽभवच्छ्रीमान्श्रीनिवास इवापरः ॥	२२
सर्वलक्षणसंपन्नस्सर्वज्ञो गुणसंयुतः । चक्रवर्तिगुणैर्युक्तश्चक्रपाणिसमो युधि ॥	२३
मलयाचलवासीयस्तनयोऽयम्महाबलः । भविष्यति गिरेः केतुरस्य नाम पिताऽकरोत् ॥	२४

68

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥

मलयध्वजविख्यातः प्रख्यातगुणशीलवान् ।	
सर्वास्त्रकुशलशूरः सूक्ष्मकार्यविशारदः ॥	२५
चन्द्रसौम्यस्समस्तानां जनानां प्रियदर्शनः ।	
सत्यप्रतिज्ञो मेधावी विद्वान्कालविदां वरः ॥	२६
विष्णुभक्तिपरीतात्मा सर्वशास्त्रार्थकोविदः ।	
मतिमान् क्षेत्रधर्मज्ञस्सुनीतिश्च सुधार्मिकः ॥	२७
स्नानादिनिरतः कर्ता कर्मणां वैदिकात्मनाम् ।	
एवं विज्ञाय तद्वृत्तं पितेव सुतमात्मनः ॥	२८
अभिषेकश्चकाराशु सर्वप्रकृतिभिस्सह ।	
राज्यं प्रीतं सुतं मत्वा वृषाचलमगान्नृपः ॥	२९
तत्र तप्त्वा तपस्तीव्रमुपास्य पुरुषोत्तमम् ।	
योगेनान्ते तनुं त्यक्त्वा जगाम परमं पदम् ॥	३०
ततः परं स धर्मात्मा मलयध्वजभूपतिः ।	
शशास पृथिवीं सर्वां धर्मेण शशिवंशजः ॥	३१
दिनेदिने च गङ्गायां स्नात्वा नियतमानसः ।	
स्वपुरं पुनरभ्येत्य कृत्यशेषमथाकरोत् ॥	३२
एकदा स्नानकार्यादि कृत्वा गङ्गानदीजले ।	
पुनः पन्थानमासाद्य वृषाद्रेरुपरि स्थितः ॥	३३
निरुद्धस्तु महातेजास्सहसा विष्णुपार्षदैः ।	
रुद्धास्तत्रानुगान्दृष्ट्वा पञ्चक्रोशे नृपोत्तमः ॥	३४

१ क्षेत्र.

२ निरुध्य तत्रानुचरान्.

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥	69
दिक्षु सर्वासु चक्षुर्भ्यां विलोकनपरोऽभवत् । भृत्यवर्गाम्श्च तज्ज्ञातुं व्यादिशत्सर्वतो दिशम् ॥	३५
न दृष्टमेतदस्माभिरित्यूचुस्ते नृपोत्तमम् । किमेतदिति तान्प्राह दुःखशोकसमन्वितः ॥	३६
इतः पूर्वं न दृष्टा हि परिभूतिरियं मया । * कीर्तितव्यन्त्वया शत्रून्निहनिष्यामि तान्वद ॥	३७
एवं वदति राजेन्द्रे दिवि प्रादुरभूद्वचः । माशोकं कुरु राजेन्द्र मद्बलैस्त्वं निवारितः ॥	३८
मदन्यस्त्वां निरोधी स्यात्कः पुमान्दिवि वा भुवि । मामाराध्य पिता वत्स त्वया पुत्रीत्वमेयिवान् ॥	३९
त्वं हि मद्भक्तियुक्तोऽथ त्वयि मे प्रीतिरस्ति च । अहश्चपुत्र ? शैलेऽस्मिन्वत्स्यामि नियतं नृप ॥	४०
इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवस्सुन्दराख्यो हरिः प्रभुः । पुनश्च शोकमाप्तस्सस्तदर्शनकुतूहलात् ॥	४१
* हर्षस्य वशमापन्नो नर्तितो भक्तिगौरवात् । तत्रैव दर्शनाकाङ्क्षी मतिं चक्रे नृपोत्तमः ॥	४२
तं दृष्ट्वाऽऽरामशैलेन्द्रमद्भुताकृतिमच्युतम् । विरमेयमहनैवतपसोऽच्युतदर्शनात् ॥	४३
निरामयो भविष्यामि नित्यमाराध्यन्हरिम् । इति संकल्प्य तत्रास्ते राजा प्राण्ड्यो महीपतिः ॥	४४

1 हर्षशोक. 2 हरिः * Not found in other manuscripts.

मन्त्रिणाऽदिश्य मतिमान्प्रजानां रक्षणे प्रभुः ।
शाकमूलफलाहारो निनाय कतिचित्समाः ॥

४५

वायुभक्षस्ततो भूत्वा वासुदेवं समर्चयत् ।
किञ्चित्कालं निराहारो निनाय नियतेन्द्रियः ॥

४६

अच्युतानन्तगोविन्द नामानि गणयन्बहून् ।
ध्यायन्विधिवदभ्यर्च्य विष्णुं गरुडवाहनम् ॥

४७

मनसा चरितं सर्वं तस्मै दत्त्वा मुमोद ह ।
अथ स्तोत्रैर्बहुविधैर्वैदिकैरितिहासिकैः ॥

४८

स्तुतस्तद्भक्तियुक्तेन राज्ञा वनगिरीश्वरः ।
प्रसन्नस्तस्य तपसा स्तोत्रेण च सपर्यया ॥

४९

प्रादुरासीत्पुरस्तस्य राजा वनगिरीश्वरः ।
गरुत्मन्तमथाऽरुह्य शङ्खचक्रगदाधरः ॥

५०

श्रीवत्साङ्कोऽखिलाधारः श्रीमानम्बुजलोचनः ।
सर्वाभरणसंयुक्तस्सर्वभूतमनोहरः ॥

५१

पीताम्बरधरस्सम्प्री नीलजीमूतसन्निभः ।
विष्वक्सेनादिदूतैश्च गणैः परिवृतो हरिः ॥

५२

मेघगम्भीरया वाचा वचनञ्चेदमब्रवीत् ।

श्रीभगवानुवाच—

वत्स कल्याण भद्रन्ते प्रसन्नोऽस्मि तवानघ ॥

५३

मामालोकय चक्षुर्भ्या त्वयि प्रीतिरभून्मम ।
एवं वदन्तं देवेशमवलोकयान्च्युतं नृपः ॥

५४

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥

71

प्राञ्जलिः प्रणतो भूत्वा पुनःपुनरुदैक्षत ।

अतृप्तश्चञ्चलाक्षस्सन्पुनरुत्थाय दृष्टवान् ॥

५५

पुलकाङ्कितसर्वाङ्गो बभूव हरिदर्शनात् ।

* (हर्षस्य वश्यमापन्नस्तदर्शनकुतूहलात्)

हर्षगद्गदया वाचा स्तोतुं समुपचक्रमे ॥

५६

नमस्ते नमस्ते जगन्नाथ विष्णो

नमस्ते नमस्ते गदाचक्रपाणे ।

नमस्ते नमस्ते प्रपन्नार्तिहारि-

न्समस्तापराधं क्षमस्वामरेश ॥

५७

प्रणतोऽस्मि जगन्नाथ भक्तानामार्तिनाशन ।

वेदास्समस्तास्त्वां वक्तुमशक्ताऽहं कथं ? प्रभो ॥

५८

ब्रह्माद्यैर्देवसङ्घैश्च सदा ऋषिगणैः प्रभो ।

गुणानामेकदेशोऽपि ज्ञायते न महेश्वर ॥

५९

निहत्यनिर्हयँल्लोकमकरोः करुणाकर ।

पश्चाद्द्वामनरूपेण बलिञ्जित्वाऽसुरानपि ॥

६०

स्थापयामास देवेन्द्रन्दिवि देवनमस्कृतम् ।

मां रक्ष कृपया देव संसाराद्दुस्तरादिह ॥

६१

त्वामृते भाविकोऽन्योस्ति ? देवो देवेश्वरेश्वर ।

गङ्गास्नानफलं कृत्स्नमश्वमेधशतैः कृतम् ॥

६२

गोभूहिरण्यदानैश्च यत्फलं कुरु सेवया ।

तत्सर्वमद्य संप्राप्तन्त्वयि दृष्टिपथङ्गते ॥

६३

* This is not found in some other manuscripts.

त्वद्दर्शनमपुण्यानां नास्ति मन्ये कदाचन ॥

* अथवाऽकृतपुण्यानान्नास्ति मन्ये कदाचन ।

६४

अथवा कृतपुण्यानाम्बहुभिर्जन्मभिर्नृणाम् ।

दृष्टिगोचरमासाद्य चिरं स्थातुमसेहिषे ॥

६५

तस्मादाश्चर्यमेतत्ते मय्यनुग्रहमात्मनः ।

अचिरेणैव कालेन मां पालयसि केशव ॥

६६

मयि दृश्यन्नचास्तिक्यमेतदर्थं हरे गुरो ।

केवलं करुणाहेतुस्तव रक्षयाविधौ मम ॥

६७

एवं वादिनमालोक्य भगवान् श्रीधरो हरिः ।

तं शुद्धभावं सर्वात्मा ज्ञात्वा ज्ञानाधिकं नृपम् ॥

६८

उवाच मधुरं वाक्यं माधवो वृषशैलराट् ।

श्रीभगवानुवाच—

¹ पूरुप्रभृतयो राजनराजानस्सत्यविक्रमाः ॥

६९

मांमुपास्य महीं भुक्त्वा प्रापुरन्ते पदं मम ।

त्वमपि प्राप्तवान्राज्यं मत्प्रसादान्नृपोत्तम ॥

७०

अभीष्टन्तव दास्यामि निश्शङ्कन्तव सुव्रत ।

श्रीराजा उवाच—

एतदेव वरं मन्ये भगवद्दर्शनममम ॥

७१

इदानीं प्रार्थयन्तीह वपुर्द्रष्टुं सुरास्तव ।

राजर्षयश्च सिद्धाश्च नित्यं दर्शनकाङ्क्षिणः ॥

७२

* This is not found in some other manuscripts. 1 पुरः

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥

73

अल्पज्ञानाम्मनुष्याणान्नपुनर्दर्शनन्तव ।

वरं प्रदातुमिच्छाचेन्मम सत्यमिहास्ति चेत् ॥

७३

अनेन वपुषा देव वृषशैलतटे वस ।

श्रीभूमिसहितस्सर्वैस्सेनापतिगणैस्सह ॥

७४

* ¹ शङ्खचक्रं समादाय प्रसन्नो भव सुन्दर ।

एतद्वरमभीष्टम्मे भवान्देहि सुरोत्तम ॥

७५

* इति राज्ञो वचः श्रुत्वा भगवान्वनशैलराट् ।

प्रत्युवाच ततस्त्रिगुणमेघगम्भीरया गिरा ॥

७६

श्रीभगवानुवाच—

* अत्र शैलतटे नित्यं निवसामि पुरो नृप ।

धर्मो नाम महादेवस्तपसाऽऽराध्य मां पुरा ॥

७७

* वरं वृणीतवान्राजन्निमं वृषगिरेस्तटे ।

श्रीभूमिसहितो देवसेनापतिगणैस्सह ॥

७८

सदा सन्निहितस्सम्यगर्च्योवैखानसादिभिः ।

गृहाण वृषशैलेश वरमेतद्द प्रभो ॥

७९

एतदिच्छाम्यहं विष्णो ² पुनर्वक्ष्यामि सांप्रतम् ।

मनुष्यास्त्वामुपास्यन्ति भक्तिमन्तो बहुश्रुताः ॥

८०

ऋषयश्च विकालज्ञाः मार्कण्डेयादयो हरे ।

राजर्षयश्च सिद्धाश्च विधिहृद्राश्च धार्मिकाः ॥

८१

* This is not found in some other manuscripts.

1 मदपान्नित्यमादाय.

2 दासोऽस्मितव,

यथाकालमुपास्यन्ति तेषामिष्टं दद प्रभो ।
तेषां पूजां गृहाण त्वं हविषासह सत्कृताम् ॥

८२

एतद्वरमभीष्टम्मे वरदोहि दद प्रभो ।
एतद्धर्मवचः श्रुत्वा हर्षपर्याकुलेक्षणः ॥

८३

मेघगम्भीरया वाचा वचनश्चेदमब्रवीत् ।

श्रीभगवानुवाच—

यत्त्वया प्रार्थितं राजन्मत्तस्सर्वं ददाम्यहम् ॥

८४

पश्चात्कालेन महता भविष्यति नृपोत्तमः ।
मलयध्वजनामाख्यश्चन्द्रवंशविभूषणः ॥

८५

मद्भक्तभक्तिमान्शूरश्शुचिर्दक्षस्सदाऽनघः ।
मयि सन्यस्तसर्वाङ्गस्सर्वेन्द्रियसमर्पणः ॥

८६

तत्प्रीतः प्रीतिमापन्नो भवेयं तस्य धीमतः ।
आविर्भावं करोम्याशु तपसा तस्य तोषितः ॥

८७

इति दत्तं वरन्तस्मै धर्माय नृपसत्तम ।
तस्मात्तत्कालसमयस्सांप्रतं नृपसत्तम ॥

८८

तवाभीष्टं प्रदास्यामि नित्यं परिचर प्रभो ।

* इति दत्तंवरं तस्मै धर्माय नृपसत्तम ॥

८९

शुद्धे नृपुरनद्यास्तु पुत्र^२दीपतरोरधः ।
तटेऽस्मिन्शैलसंज्ञे तु प्रीतिरस्तु ममानघ ॥

९०

* This is not found in some other manuscripts.

१ अब्रुवम्. २ पुत्रजीवि, पुत्रजीव.

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥	75
विमाने विश्वकर्मायै देवपूज्येऽर्चिते सदा । देवैरिन्द्रपुरोगैश्च यथाकालं मुनीश्वरैः ॥	९१
तस्य त्वत्प्रीतिवृद्ध्यर्थं निवसिष्ये सदा त्विह । ब्रह्माचाश्वयुजे मासि मम कुर्याद्य उत्सवम् ॥	९२
तदर्थं देवसङ्घाश्च त्रिसन्ध्यं समुपासिरे । अद्यप्रभृति तत्सर्वं त्वमेव परिकल्पय ॥	९३
मदीयमालयं राजन् कुरुष्व महितं महत् । मण्टपावरणैर्युक्तमुच्चगोपुरसंयुतम् ॥	९४
औत्सवादीनि सर्वाणि मदीयानि वपूंषि च । जातरूपमयैर्लोहैः कुरुष्व पुरुषर्षभ ॥	९५
महोत्सवं महाराज पश्यतान्नन्दनं महत् । कुरु त्वदीयजन्मर्क्षपर्यन्तं नृपसत्तम ॥	९६
मदीये पर्वते राजन्नित्यं स्नानविधिङ्कुरु । तीर्थेनूपुरनद्यास्तु देवगन्धर्वसेविते ॥	९७
विशेषतो महाराज मम मञ्जीरसंभवे । पवित्रे विमले पुण्ये त्रिविक्रमतनोर्मम ॥	९८
गङ्गास्नानाधिकं पुण्यं ददामि वसुधाधिप । ये मनुष्याश्च तीर्थेऽस्मिन्स्नानं कुर्वन्ति भक्तितः ॥	९९
ते सर्वे कामभोगैश्च मोदन्ते भुवि सर्वदा । भौमवारे सदा वाऽपि ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥	१००

नक्षत्रेषु च पुण्येषु स्नानकर्म प्रशंस्यते । जपस्नानतपोध्यानहोमदानफलानि च ॥	१०१
मदीये पर्वते राजन्मक्षयाणि भवन्ति हि । मत्प्रियार्थमिमं शैलं वृषाख्यं पर्वतोत्तमम् ॥	१०२
वपुस्सन्धारयिष्यामि नरनारायणो यथा । अधनाधनवन्तश्च भविष्यन्ति न संशयः ॥	१०३
अपुत्राः पुत्रवन्तश्च सुखिनश्चाऽर्तिमत्तराः । अकुलीना भविष्यन्ति सुकुलीनाश्च तीर्थतः ॥	१०४
निष्काममुक्तिमापन्नाः प्राप्नुवन्ति पराङ्गतिम् । इत्येवं वादिनन्देवं प्रणम्य नृपतिः पुनः ॥	१०५
एतदेव वरं देव प्रसादात्ते भविष्यति । यद्यदुक्तं भगवता तत्सर्वं कथयाम्यहम् ॥	१०६
कृतार्थाः पितरो मेऽद्य संप्राप्तं जन्मनः फलम् । मनुष्याश्च भविष्यन्ति कृतार्थास्त्वत्प्रसादतः ॥	१०७
आषाढमासे देवेश करोमि च तवोत्सवम् । हस्तर्क्षेङ्कुरमारभ्य स्नानमञ्जनहेतुके ॥	१०८
उत्तराषाढकेपुण्ये ततः पुष्पोत्सवो भवेत् । इत्येवं वादिनं भूपं श्रीमान्वृषगिरीश्वरः ॥	१०९
यथामतिरियं सौम्य तथामेऽस्तु रुचिर्नृप । इत ऊर्ध्वं नरेन्द्रास्तु मामाराध्य महामते ॥	११०

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥

77

भुक्तिं मुक्तिश्च यास्यन्ति मत्प्रसादान्न संशयः ।

तव पुत्राश्च पौत्राश्च मद्भक्तजनवत्सलाः ॥

१११

चिरकालम्महाभोगान्भुक्त्वा भोगाननेकशः ।

इष्ट्वाऽश्वमेधैर्मां राजन्बहुभिर्भूरिदक्षिणैः ॥

११२

ततःपरं पदं विष्णोर्मां यास्यन्ति न संशयः ।

त्वमल्पेनापि कालेन मम लोकं प्रयास्यसि ॥

११३

कृतकृत्यो भवानद्य कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ।

मदीयकर्म तत्कृत्वा ममोत्सवमिमं कुरु ॥

११४

इह स्थले च तत्सर्वं कृत्वा पुरमितो ब्रज ।

त्वदीयनगरे पुत्रमभिषिच्य स्वकं नृप ॥

११५

मन्त्रिभिर्ब्राह्मणैश्चैव ब्रज जानपदैस्सह ।

संस्थाप्य तुषितः श्रेष्ठ नीत्वा कालश्च तैस्सह ॥

११६

तातोऽस्मच्छैलनिकटे सरितश्च समीपगे ।

शुद्धे वृक्षतले सौम्य वस वन्यफलाशनः ॥

११७

मामुपास्य यथाकालं नमस्कृत्वाऽद्भुताकृतिम् ।

वानप्रस्थाश्रमो भूत्वा त्यक्त्वा रागादि निर्मलः ॥

११८

मदीयापारभक्त्या च ज्ञानेन महता नृप ।

मद्भतेनैव चित्तेन मनसा धर्मरूपभृत् ॥

११९

१ न्यथाहितम्.

२ मम यत्कर्म तत्सर्वं.

मत्प्रसादान्महाभाग मम लोकङ्गमिष्यसि ॥	१२०
भगस्त्यः—	
इत्येवमुक्त्वा भगवान्वनाचलपतिः प्रभुः ।	
अन्तर्धानं गतस्सद्यो विमानमगमद्गरिः ॥	१२१
नमस्कृत्वाऽप्रमेयाय हरये चक्रपाणये ।	
तत्रैव वसतिश्चक्रे तदाज्ञापूर्वमेव हि ॥	१२२
ब्राह्मणान्वेदसंपन्नान्शिल्पिनश्च तथाऽपरान् ।	
आहूय सर्वानधिपाम्स्तत्तत्कर्मपरायणान् ॥	१२३
तत्सर्वं श्रावयामास कारयामास तै स्सह ।	
समस्तजगदाधारं सर्वलोकमहेश्वरम् ॥	१२४
प्रत्यक्षमभवद्रूपं हरेस्सर्वदृशां नृणाम् ।	
ततोत्सवम्महत्कृत्वा जनानन्दविवर्धनम् ॥	१२५
तच्छेषमखिलं सम्यक्कृतवान्भक्तितो नृपः ।	
तटस्थन्निर्मलं प्राप्य मुक्तिं प्राप्तः स्वयोगतः ॥	१२६
एतन्नारद यस्तौति शृणोति श्रावयेन्नरः ॥	१२७
सर्वपापविनिर्मुक्तस्स याति परमाङ्गतिम् ।	
यज्ञेषु ब्रह्मसत्रेषु सन्ध्ययोरुभयोरपि ॥	१२८
पठेद्विष्णुसकाशेषु मद्भक्तजनसन्निधौ ।	
वैष्णवं श्रावयेद्विद्वान् ब्राह्मणश्शंसितव्रतः ॥	१२९
श्रावयेत्सर्वकालेषु ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ।	
श्रुत्वेतिहासं पापघ्नं सर्वतीर्थफलप्रदम् ॥	१३०

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥

79

नारदोक्तं मयैतत्ते यथाश्रुतमहं ब्रुवे ।

नारदोऽपि महातेजाः ऋषिवाक्यमथाब्रवीत् ॥

१३१

अगस्त्योदितमेतत्ते यूयं शृण्वन्तु सांप्रतम् ।

शुभं पुण्यमिदं सर्वं पापघ्नं सर्वकामदम् ॥

१३२

इति श्रीवाराहपुराणेऽष्टचत्वारिंशोऽध्याये
श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यन्नामेतिहासे स्थलपुराणे
श्रीमलयध्वजपाण्ड्यभूपतिमनोभीष्टप्रदोनाम
दशमोऽध्यायस्समाप्तः ।

इति शम् ॥

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीपद्मावतीसमेतश्रीवेङ्कटेशाय नमः ॥

अथ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे वाराहक्षेत्रमाहात्म्ये

॥ एकादशोऽध्यायः ॥

गुणजं गुणिनो हि मङ्गलत्वं प्रमितं प्रत्युत यत्स्वरूपमेत्य ।
तमनन्तसुखावबोधरूपं विमलं सुन्दरबाहुमाश्रयामः ॥

अब्जपादमरविन्दलोचनं पद्मपाणितलमञ्जनप्रभम् ।
सुन्दरोरुभुजमिन्दिरापतिं वन्दिषीय वरदं वनाद्रिगम् ॥

वाराहक्षेत्रमाहात्म्यशुश्रूषात्वरयान्विताः ।

पप्रच्छुर्मुनयस्सर्वे ययुस्सूतं महामतिम् ॥

पाण्ड्येष्विह विशेषेण कुलेदं ? क्षेत्रमुत्तमम् ।

कियद्योजनविस्तीर्णं कियत्तीर्थसमन्वितम् ॥

संसिद्धिं समनुप्राप्ताः पुरा केचात्र साधवः ।

इत्येतदखिलं ब्रूहि सर्वज्ञोऽसि महामते ॥

श्रीसूतः—

शृण्वन्तु मुनयस्सर्वे यत्पृष्टन्तदिहोच्यते ।

अयम्मेऽपि पुरा प्रश्नः कृतो नारदसन्निधौ ॥

पाराशर्येण मुनिना विविक्ते स्वतपोवने ।

धीव्यासः—

कुतृत्यं ? परिमाणं किम् ? वाराहक्षेत्रमुच्यते ॥

संसिद्धिं समनुप्राप्ताः कतिवा ? केऽत्र देहिनः ।

कानि तीर्थानि सन्तीह वद सर्वं महामुने ॥

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये एकादशोऽध्यायः ॥

81

श्रीनारदः—

वक्ष्याम्यहमशेषेण वाराहक्षेत्रसङ्गतम् ।

माहात्म्यमुनिशार्दूल श्रूयतामवधानतः ॥

७

¹पाण्ड्यानांसीमनःप्रान्तः मलयो नाम पर्वतः ।

सेव्यमानोमुनिश्रेष्ठैर्यत्रागस्त्यो महामुनिः ॥

८

सदा तपश्चरन्नास्ते लोकानां हितकाम्यया ।

तस्य ²प्राच्यास्तुदिग्देशे केचित्प्रत्यन्तपर्वताः ॥

९

मण्डूकपर्वतोनाम तेषु कश्चिन्महीधरः ।

यत्र मण्डूकनामाऽस्ते तपस्वी मुनिभिर्वृतः ॥

१०

तत्प्राचीनार्धमारभ्य ततः प्राच्यां समन्ततः ।

दिशि द्वियोजनायान्तु वाराहं क्षेत्रमुच्यते ॥

११

तत्र नित्यं सन्निधत्ते श्रीमान्नारायणो हरिः ।

अयत्नेनैव सिध्यन्ति नित्यमत्र तपस्विनः ॥

१२

श्रीव्यासः—

कोऽयं मण्डूकनामाख्यः कांसिद्विन्दातुमर्हति ।

यत्राऽस्ते मुनिभिर्ब्रह्मन्येतदाख्याहि मे स्फुटम् ॥

१३

श्रीनारदः—

सुतपानाम धर्मात्मा कौण्डिन्यकुलसंभवः* ।

वृषभाद्रौ तपस्तेपे ब्रह्मसायुज्यकाङ्क्षया ॥

१४

तत्र नूपुरनद्यास्तु पुण्ये तस्यास्तपोवने ।

आगता ब्रह्मनिष्णाताः बालखिल्यास्तपोधनाः ॥

१५

१ वर्त्मनः. २ तु प्राच्यदिग्देशे.

* Cf. Ch. III. Sl. 55. Where the Expression is भरद्वाजकुलोद्भवः

मुनयोत्रागमन्सर्वे दुर्वासप्रमुखास्तथा ।	
तानाऽगतांश्च नाऽभाष्य सुतपास्त्नानकाङ्क्षया ॥	१६
अवतीर्णो महानद्या मधमर्षणमास्थितः ।	
अन्तर्जलावगच्छन्तं सुचिरं प्रत्यवैक्षत ॥	१७
अवसन्नाश्रमेतस्य तेन क्रुद्धोऽभवन्मुनिः ।	
दुर्वासास्सुतपास्तत्र स्नात्वोत्थाय क्रमात्ततः ॥	१८
आश्रमं समनुप्राप्य तेषां पूजार्थमुद्यतः ।	
बहन्नातिथ्यसंभारमृषीणामग्रतो गतः ॥	१९
तदा मुनिस्तु दुर्वासाः शशापैनं समागतम् ।	
अजानन्मां महाभागानेतान्स्वगृहमागतान् ॥	२०
अनादृत्य जलाकाङ्क्षिन्मण्डूको भव सर्वदा ।	
इति शप्तस्तु सुतपा भीतभीतस्तदा मुने ॥	२१
दण्डवन्निपपाताथ ऋषीणामग्रतो भुवि ।	
ते प्रसन्ना महात्मानस्सर्वे तं शरणागतम् ॥	२२
तूर्णमुत्थाप्य विप्रन्तं प्रोचुश्चेत्थं सुसुनृतम् ।	
महामुनिस्तु दुर्वासाः यदुवाच तथैव च ॥	२३
तपस्विन्नत्र मामैषीरनुगृह्णामहे वयम् ।	
वाराहक्षेत्रपर्यन्ते धर्माद्रिर्नामपर्वतः ॥	२४
तस्य प्राचीनभागे तु निर्झरस्संप्रवर्तते ।	
तस्योभयोस्तु तटयोः पुष्पितद्रुमषण्डयोः ॥	२५
पुराऽवसन्महात्मानस्सर्वे निष्ठास्तपोधनाः ।	
वासिष्ठाः काश्यपाः काण्वाः भारद्वाजाश्च गौतमाः ॥	२६

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये एकादशोऽध्यायः ॥

83

वात्स्यायनश्चाप्यार्षाणाः शाकल्याश्चासिकायनाः ।

इत्येवमादयोऽन्ये च सहस्रमुनयस्तथा ॥

२७

ते तु तत्र तपस्तप्त्वा ब्रह्मसायुज्यमागताः ।

तेषामभिमते तत्र निर्जरत्वं समाप्नुताः ॥

२८

परित्यजसि माण्डूकं रूपमेतन्महामुने ।

मण्डूकमुनिरित्याख्यस्तत्र यत्र भविष्यति ॥

२९

तत्रैव तपसा तिष्ठ शीघ्रं सिद्धिमवाप्स्यसि ।

एतच्छ्रुत्वा तु सुतपाः प्रसन्नः पुनरब्रवीत् ॥

३०

सुतपाः—

भगवन्तो यथाहुस्तत्तथा भवति नान्यथा ।

अयन्तु नियमः पूर्वं मया नित्यं समास्थितः ॥

३१

अत्र नूपुरनद्यान्तु स्नात्वा नियतमानसः ।

यावन्मुक्त्यर्चयिष्यामि सुन्दराख्यं हरिन्त्विति ॥

३२

तच्छ्रुत्वा मुनयस्सर्वे विस्मिताः प्रतिनन्द्य च ।

पुनरुचुरिदं वाक्यमनुग्रहसमेधितम् ॥

३३

मुनयः—

मण्डूकपर्वते तत्र सुन्दराख्यो हरिः स्वयम् ।

सन्निधत्ते हरिर्यत्र नूपुरोत्था च निर्झरा ॥

३४

साधो तवेमां संप्राप्तिमातिष्ठ्यं साधयामहे ।

इत्युक्त्वाऽन्तर्हितास्तत्र सर्वे ते मुनयस्तदा ॥

३५

सुतपाश्चापि मण्डूको विस्मयम्परमङ्गतः ।

मुनिभिस्सह शिष्यैश्च वृषभाद्रे विनिर्गतः ॥

३६

१ निर्झरे त्वम्.

क्षिप्रमाकाशयानेन प्राप्तो मण्डूकपर्वतम् ।

प्राचीने निर्झरे तस्य सवने सुसमाप्लुतः ॥

३७

मण्डूकरूपमजहन्मानुषश्च समाश्रितः ।

तपस्तेपे प्रसन्नात्मा तत्र तस्य मुनिस्तदा ॥

३८

अचिरेणैव कालेन सुन्दराख्यो हरिः स्वयम् ।

साक्षाद्भूव कृपया वाराहक्षेत्रवैभवात् ॥

३९

मण्डूकमुनिरप्यन्यैर्मुनिभिस्सह विस्मितः ।

अपश्यत्पुरुषन्तत्र पीतकौशेयवाससम् ॥

४०

उत्फुल्लपुण्डरीकाक्षमुद्यन्मार्ताण्डतेजसम् ।

कालमेघनिभश्यामं कौस्तुभोद्भासितोरसम् ॥

४१

हारकेयूरकटकमकुटाद्यैर्विराजितम् ।

देव्या श्रिया च भूम्या च भूषितोभयपार्श्वकम् ॥

४२

चामरग्राहिणीभिश्च शक्तिभिस्साधुसेवितम् ।

अनन्तगरुडाद्यैश्च सूरिभिः परिवारितम् ॥

४३

सनन्दसनकाद्यैश्च स्तूयमानं मुनीश्वरैः ।

ब्रह्माद्यैरखिलैर्देवैस्सेव्यमानमितस्ततः ॥

४४

दृष्ट्वा ततस्सुन्दरराजनामकम्

नारायणं स्वेन सदा विचिन्तितम् ।

प्रणम्य मण्डूकमुनिः प्रहृष्टधीः

जगाद वाचं प्रणवार्थबोधिनीम् ॥

४५

इति श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यनामैतिहासे स्थलपुराणे
श्रीवाराहक्षेत्रमाहात्म्यनामैकादशोऽध्यायः समाप्तः ।

इति शम् ॥

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीसुन्दरराजपरब्रह्मणे नमः ॥

अथ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्यनामेतिहासे स्थलपुराणे मण्डूकमुनिसायुज्यप्रदे

॥ द्वादशोध्यायः ॥

आम्नायकल्पलतिकोत्थसुगन्धपुष्पम्
योगीन्द्रहार्दसरसीरुहराजहंसम् ।
उत्पक्कधर्मसहकारफलप्रकाण्डम्
वन्देय सुन्दरभुजस्य पदारविन्दम् ॥
सोमच्छन्दविमानस्थम्मध्ये तुरगवाहनम् ।
मण्डूकवरदं देवं सुन्दरं प्रणतोऽस्म्यहम् ॥

॥ श्रियःपतये नमः ॥

श्रीमण्डूकमुनिः—

ओन्नमो ब्रह्मणे तुभ्यं सर्वकारणपूरिणे । ब्रह्मवेद्यस्वरूपाय योगिनाम्मुक्तिदायिने ॥	१
अव्यक्ताय स्वरूपाय सर्वभूतान्तरात्मने । मनश्शुद्धाय मुक्ताय मुक्तात्ममुनिसङ्गते ॥	२
शुद्धसत्त्वमयैर्नित्यं सूरिभिस्सेविताय च । त्वामामनन्ति मुनयः कारणं जगतामपि ॥	३
समस्तजगदाधारं चतुरं पालने विभुम् । सर्वेषामेव भूतानां प्रलयस्थानमव्ययम् ॥	४
सर्वेषु भूतेषु लयङ्गतेषु स्वकारणेषु स्थिरताङ्गतेषु । प्रधानसंमूर्तिरशेषशेषैरस्पृष्टरूपः परिशिष्यसे त्वम् ॥	५

- शेषे पुनस्त्वं श्रममोचनाय श्रिया च भूम्यासहितस्वधाग्नि ।
शेषे महाभोगगुणाभिरामशशान्तैश्च भक्तैरखिलैः परीतः ॥ ६
- एवं परार्धद्वयसंमितां निशां समुत्थितस्तच्छयनाद्रिरीशः ।
शमीव शून्यं भुवनञ्चराचरं संज्ञाविहीनाखिलचेतनैर्युतम् ॥ ७
- समीक्ष्य कर्माणि च सर्वपुंसान्नानाविधानीह पुरातनानि ।
त्वमेव भूतस्थितरूपजातरूपेण पश्चाद्बहुधा भविष्यसि ॥ ८
- संक्षोभयस्यात्मधिया प्रधानं विलीननानात्मगणैस्समेतम् ।
तताक्षरन्तद्विशमं समन्तात्तमोविभक्तश्च महश्च भाति ॥ ९
- ततो भवति भूतानामादिभूतोप्यहङ्कृतिः ।
अहङ्कारास्त्रयो देव सत्त्वादिगुणभेदतः ॥ १०
- सात्त्विकाद्राजसोपेताद्भवत्येकादशेन्द्रियम् ।
तामसात्तु ततोभूततन्मात्रसमपञ्चकम् ॥ ११
- तेभ्यः पञ्चकृतेभ्यस्तु महदण्डं समुद्भवत् ।
तस्मिन्स्तु भवति ब्रह्मा तेन सर्वमिदञ्जगत् ॥ १२
- एवं सर्वजगत्सृष्ट्वा त्वं फालयसि सर्वदा ।
काले प्राप्ते त्वमेवैतत्प्रतिसंहरसि स्वयम् ॥ १३
- एवं विश्वं सृजन् रक्षन्संहरन्नपि मोदसे ।
त्वमेव सर्ववेदानां प्रतिपाद्योसि माधव ॥ १४
- सर्वयज्ञै र्यजन्ति त्वां सर्वात्मानं सनातनम् ।
त्वमेव सर्वभूतात्मा सर्वेषाञ्च फलप्रदः ॥ १५
- त्वमेव कर्मणाऽराध्यो ब्रह्मणा शुद्धतेजसा ।
संसारभयनिर्वाणं त्वत्पदं समुपासते ॥ १६

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वादशोऽध्यायः ॥	87
अनन्यमनसश्शुद्धास्त्वामेव शरणङ्गताः । त्वत्सायुज्यमनुप्राप्य मोदन्ते सततं त्वया ॥	१७
संसारतापनिर्विण्णान्ज्ञातात्मा हि हिताम्श्वतान् । कृपया परया जन्तून्त्वमेव परिपास्यसि ॥	१८
व्याजं किञ्चित्समुत्पाद्य त्वमेव पुरुषोत्तम । आत्मज्ञानात्मभक्ताम्श्व तानाऽपादयसि स्वयम् ॥	१९
त्वमेव संयोजयसि ब्रह्मविद्भिश्च तान्पुनः । त्वत्प्रसादात्प्रभूतानान्तेषां विघ्नानि सर्वशः ॥	२०
विनाश्य त्वत्पदप्राप्तिं त्वमेव कुरुषे हरे । कालदोषेण लोकेऽस्मिन्साधुबाधे समुत्थिते ॥	२१
समुत्पन्नेषु दुष्टेषु सांप्रदायेषु वैदिके । समुत्पन्ने त्वमेतेषां शासनायैव जायसे ॥	२२
मनुजादिसजातीयाः बहुधाऽत्र युगेयुगे । सर्वेषां प्राणिनामत्र जानतामभिजानताम् ॥	२३
तत्तत्स्थानेषु रक्षार्थं सदा सन्निहितोऽसि । इत्यभिष्टूयमानोऽयं भगवानार्द्रया दृशा ॥	२४
आलोकयैनं मुनिं सम्यगाऽबभाषे मिताक्षरम् । श्रीभगवानुवाच—	
मुने तुभ्यं प्रसन्नोऽहमिह प्रत्यक्षताङ्गतः ॥	२५
वरं वृणीष्वभिमतं सर्वं दास्याम्यहन्तव । इत्युक्तस्समुनिर्हृष्टः प्राञ्जलिः प्राह गद्गदम् ॥	२६

मुनीनामन्तरात्माऽसि सर्वभूतमनोहर ।

अहन्तु तव सायुज्यमाकाङ्क्षन्तपसि स्थितः ॥

२७

अद्य त्वान्तु समीक्ष्यैव परिपूर्णमनोरथः ।

अत्र वर्ते भवान्यत्र त्वत्पादं पश्यतो मम ॥

२८

सर्वत्र सर्वदा सर्वास्ववस्थासु च मेऽच्युत ।

त्वग्येव भक्तिरेकैवमस्तुभक्तिरचञ्चला ॥

२९

एवं वदन्तम्मुनिमाह देवो वृषाद्रिवासी दययाऽभिरामः ।

सर्वार्थसिद्धिं प्रवदन्निधानः नारायणोऽनन्तगुणाभिनम्रः ॥

३०

श्रीभगवानुवाच—

मुने ममात्यभिमतं वाराहं क्षेत्रमुत्तमम् ।

वृषाद्रेरपि तेन त्वं मन्त्रसिद्धिं समागतः ॥

३१

अहमप्यत्र तिष्ठामि त्वमप्याभूतसंप्लवम् ।

इह स्थित्वा त्वदीयैश्च शिष्यैस्सह तपोधनैः ॥

३२

पश्चाच्च मम सायुज्यं संप्राप्नुहि यथेच्छया ।

इत्युक्त्वा तं मुनिं शौरिस्तत्रैवान्तरधीयत ॥

३३

तदाप्रभृति तत्रैव वर्तते मुनिपुङ्गवः ।

मण्डूकमुनिरित्याख्यो बहुभिर्मुनिभिस्सह ॥

३४

इतीदन्नारदेनोक्तं व्यासायामिततेजसे ।

शृण्वताम्भवतामत्र मयोक्तं तत्समासतः ॥

३५

एतच्छृण्वन्ति मर्त्याश्च श्रद्धाभक्तिसमन्विताः ।

लभेरमस्तेऽव्ययन्तेन सर्वास्वभिमतं फलम् ॥

३६

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये द्वादशोऽध्यायः ॥

89

संसिद्धिमेषामितरैरलभ्यामिहाऽशु मण्डूकमहर्षिलब्धाम् ।
श्राद्धेषु संश्राव्य पितृन्प्रयत्नात्तृप्तिं पराङ्गच्छति मर्त्य एव ॥ ३७

कारुण्यामृतवारिधे वृषपते हे सत्यसंकल्पन
श्रीमन् सुन्दरयोग्यताविरहितानुत्सार्य सर्वान् किल ।
क्षाम्यन्साधुजनैः कृताम्स्तु निखिलानेवापचारान् क्षणा-
त्तद्भोग्यामनिशं कुरुष्व भगवन् श्रीरङ्गधामश्रियम् ॥

इदं भूयोभूयःपुनरपि च भूयःपुनरपि
स्फुटं विज्ञाप्स्यामीत्यगतिरबुधोनन्यशरणः ।
कृतागा दुष्टात्मा कलुषमतिरस्मीत्यनवधे-
र्दयायास्ते पात्रं वनगिरिपते सुन्दरभुज ॥

स्वस्तिप्रजाभ्यः परिपालयन्तां न्यायेन मार्गेण महीं महीशाः ।
गोब्राह्मणेभ्यश्शुभमस्तु नित्यं लोकास्समस्तास्सुखिनो भवन्तु ॥ १

काले वर्षतु पर्जन्यः पृथिवी सस्यशालिनी ।
देशोऽयं क्षोभरहितः ब्राह्मणास्सन्तु निर्भयाः ॥ २

इति श्रीवाराहपुराणे श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यन्नामेतिहासे स्थलपुराणे
मण्डूकमुनिसायुज्यप्रदोनाम द्वादशोऽध्यायस्समाप्तः ।

इति श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्यन्नामेतिहासस्थलपुराणं समाप्तिमगादिति शम्
ॐ तत्सत्.

श्रीमत्सुन्दरराजार्पणमस्तु ॥

॥ श्रीवृषभाद्रिमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥

51

विमानस्यास्य माहात्म्यं सेवितस्य महीयसा ।

हरिणा देवदेवेन यस्मिन्नन्तर्हितेन वै ॥

६९

श्रीवामदेवः—

तत्रैव ब्रुवतां तेषां ब्रह्मादीनां नरेश्वर ।

भगवान्सविता देवः मध्यान्हसमयज्जतः ॥

७०

इति श्रीवामनपुराणे क्षेत्रमाहात्म्यकाण्डे चतुश्चत्वारिंशोऽध्याये

श्रीवृषभगिरिमाहात्म्यन्नामेतिहासे स्थलपुराणे

मार्कण्डेयस्य नित्यत्ववरप्रदोनाम

षष्ठोऽध्यायः समाप्तः ।

इति शम् ॥

